

Henriikka Tikkanen

Lastentarhanopettaja lapsen seksuaalisen
kasvun tukijana

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi AMK

Opinnäytetyö

23.10.2013

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Henriikka Tikkanen Lastentarhanopettaja lapsen seksuaalisen kasvun tukijana 57 sivua + 3 liitettä Syksy 2013
Tutkinto	Sosiaalialan koulutusohjelma
Koulutusohjelma	Sosionomi AMK
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaiskasvatus
Ohjaaja(t)	Lehtori Anna-Riitta Mäkitalo Lehtori Arto Salonen
<p>Opinnäytetyö käsittelee lapsen seksuaalisuutta päiväkodissa lastentarhanopettajien kertomana, sekä sitä miten lastentarhanopettaja tukee tai voisi tukea lapsen seksuaalista kasvua päivähoidossa. Aihe nousi kirjoittajan työyhteisön pohdintoista ja tiedon puutteesta. Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Väestöliiton kanssa helsingissä. Opinnäytteen tavoite oli saada tärkeä aihe nostettua puheenaiheeksi, jotta kasvattajat heräisivät pohtimaan rooliaan seksuaalikasvattajana ja siten tulevaisuudessa lapset voisivat saada laadukasta seksuaalikasvatusta. Tutkimuskysymyksinä oli seuraavat kysymykset: Minkälaisena lapsen seksuaalisuus näkyy päiväkodissa? Minkälaisia kokemuksia kasvattajilla on lapsen seksuaalisuudesta päiväkodissa? Mitä on lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa?</p> <p>Laadullisessa opinnäytetyössä haastateltiin internet lomakkeella helsinkiläisiä lastentarhanopettajia ja tehtiin asiantuntijahaastattelu lastenpsykiatri Raisa Cacciatorelle. Kysely oli osaksi strukturoitu ja osaksi puolistrukturoitu. Vastaukset teemoiteltiin ja taulukoitiin. Teoreettisena viitekehysenä oli kirjallisuuskatsaus lapsuuden seksuaaliterveydestä, lapsen seksuaalikasvatuksesta sekä kasvattajan tunteista.</p> <p>Tuloksina voi todeta, että lastentarhanopettajilla ei ole yhtenäistä tai laajaa käsitystä lapsen seksuaalikasvatuksen toteuttamistavoista. Vastajilla oli monenlaisia tunteita lapsen seksuaalisuutta kohtaan, kuten pelkoa ja hämmennystä, mutta myös luonnollisuuden kokemusta. Lastentarhanopettajat näkivät laajan kirjon lapsen seksuaalisuudesta työssään. Opinnäytetyössä saatiin hyvin vastaukset tutkimuskysymyksiin. Vain kysymykseen onko kasvattajilla tarpeeksi tietoa lapsen seksuaalikasvatuksesta, ei saatu tarpeeksi tietoa aiheen kuvaamiseksi. Opinnäytetyön tuloksia ei voida yleistää, pienen vastaajajoukon vuoksi.</p> <p>Johtopäätöksinä voi todeta, että seksuaalikasvatusta on päiväkodeissa, vaikkei kasvattajat sitä aina tiedostaisikaan. Seksuaalikasvatukseen tarvitaan lisää koulutusta kasvattajille sekä yhtenäinen suunnitelma varhaiskasvatuksessa toteutettavaan seksuaalikasvatukseen, jotta voitaisiin parhaiten tukea lapsen kehitystä. Tulevaisuudessa seksuaalikasvatukseen liittyvä koulutus tulee räätälöidä varhaiskasvattajia varten, sillä seksuaalikasvatus on erityislaatuista pienille lapsille. Monikulttuurisuus ja median kasvava osa lapsen elämässä luovat myös uusia haasteita seksuaalikasvatukseen.</p>	
Avainsanat	lapsen seksuaaliterveys, seksuaalikasvatus, päiväkot

Author Title Number of Pages Date	Henriikka Tikkanen Kindergarten Teacher as Children's Sexual Growth Supporter 57 pages + 3 appendices Autumn 2013
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Anna- Riitta Mäkitalo, Senior Lecturer Arto Salonen, Senior Lecturer
<p>This Bachelor's thesis focused on children's sexuality in day care as kindergarten teachers saw it. The study also examined how a kindergarten teacher supported or could support children's sexual development in daycare. The theme came from my and my colleagues' lack of information about the topic of the study. The thesis was conducted in cooperation with the Family Federation of Finland (Väestöliitto) in Helsinki. The goal of the thesis was to raise discussion about this important subject. So that day care educators would start to think about their roles as sex educators and in future children could get proper sexuality education. My study questions were: What kind of sexual behavior can be seen in day-care? What kind of experiences do kindergarten teachers have, related to children's sexual behavior? What does the support of children's sexual development mean in a kindergarten?</p> <p>In this qualitative study kindergarten teachers from Helsinki were interviewed using the internet questionnaire. Child psychiatrist Raisa Cacciatore was also interviewed for the thesis. The questionnaire was structured and half structured. The material was analyzed by thematizing and by doing charts. The theory of the study was literature review about children's sexual health, sexuality education and emotions of the educators.</p> <p>The results of the thesis revealed that kindergarten teachers did not have a uniform or comprehensive idea of carrying out sex education. Teachers had mixed feelings about child sexuality, like fear and confusion, but also experiences of naturality. Kindergarten teachers saw a wide range of children's sexual behavior. The questions of the thesis were answered. Only the question about educators' sufficient information about children's sex education was not sufficiently responded to. The result could not be described and generalized because the number of respondents was too small.</p> <p>The conclusion of the study is that there is sex education in daycare although educators are not always aware of it. Teachers need more training on sex education and also a uniform plan for sex education in daycare. Then children's sexual development could be supported in the best way. In future education related to sexuality education should be tailor-made specifically for early child educators because children's sex education differs from sex education of other ages.</p>	
Keywords	child's sexual health, sexuality education, daycare

SISÄLLYS

1	Johdanto	1
2	Lapsen seksuaalisuus	3
2.1	Lapsen seksuaalikasvatus	3
2.2	Seksuaalioikeudet	5
2.3	Lapsen seksuaaliset leikit ja teot	5
2.4	Seksuaali-identiteetti	7
2.5	Lapsi ja seksuaalisuus päiväkodissa	7
3	Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen	9
3.1	Lapsuuden seksuaaliterveys	9
3.2	Seksuaalisuuden portaat – lapsen seksuaalinen kehitys	11
3.3	Seksuaalikasvatuksen standardit	13
3.4	Länsimaiseen kulttuuriin vaikuttaneet näkemykset seksuaalisuudesta	14
3.5	Raisa Cacciatore: lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen	16
3.6	Kasvattajan tunteet	17
4	Opinnäytetyön tavoite ja tutkimusongelma	19
5	Opinnäytetyön prosessi, menetelmät, aineisto ja analyysimenetelmät	21
6	Tutkimustulokset	25
6.1	Lapsen seksuaalisuus päiväkodissa	25
6.1.1	Seksuaaliset leikit päiväkodissa	25
6.1.2	Sallittu seksuaalinen käytös lapsella	28
6.1.3	Kielletty seksuaalinen käytös	29
6.1.4	Tiivistelmä lapsen seksuaalisuudesta	30
6.2	Kasvattajien kokemukset	31
6.2.1	Kasvattajien toiminta ja reagointi	31
6.2.2	Kasvattajan tunnereaktio	32
6.2.3	Kasvattajan mielipiteet	34
6.2.4	Tiivistelmä kasvattajien kokemuksista	35
6.3	Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa	36
6.3.1	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen	36
6.3.2	Kasvattajien ajatuksia seksuaalikasvatuksesta	38
6.3.3	Lastentarhanopettaja seksuaalikasvattajana	40

6.3.4	Tiivistelmä lapsen seksuaalisen kasvun tukemisesta päiväkodissa	43
7	Johtopäätökset	44
7.1	Lapsen seksuaalisuus	44
7.2	Kasvattajien kokemukset	45
7.3	Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa	47
7.4	Päätulokset sekä jatkotutkimusehdotukset	48
8	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	49
9	Pohdinta	50
	Lähteet	55
	Liite 1: Saatekirje vastaajille	
	Liite 2: Raisa Cacciatoren haastattelukysymykset	
	Liite 3: Kysymykset lastentarhanopettajien kyselyyn	

1 Johdanto

Tutkin opinnäytetyössäni sitä, miten lastentarhanopettajat tällä hetkellä tukevat lasten seksuaalista kasvua päiväkodissa? Olen kiinnostunut siitä, minkälaisena lapsen seksuaalisuus näkyy päiväkodissa, minkälaisia kokemuksia kasvattajilla on lapsen seksuaalisuudesta päiväkodissa sekä siitä mitä on lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa? Seksuaalinen kehitys on tärkeä osa ihmisenä kasvua, joten kasvattajan tehtäviin kuuluisi osata tukea lapsen seksuaalista kehitystä. Tavoitteeni on saada tämä tärkeä aihe nostettua puheenaiheeksi, jotta kasvattajat heräisivät pohtimaan rooliaan seksuaalikasvattajana ja siten tulevaisuudessa lapset voisivat saada laadukasta seksuaalikasvatusta.

Opinnäytetyö toteutui yhteistyössä Väestöliiton kanssa Helsingissä. Toteutin kyselyn helsinkiläisille lastentarhanopettajille sekä asiantuntijahaastattelun Väestöliiton lastenpsykiatri Raisa Cacciatorelle. Teoria pohjana opinnäytetyössäni on kirjallisuuskatsaus lapsen seksuaaliterveydestä, seksuaalikasvatuksesta sekä kasvattajan tunteista. Liitteinä opinnäytetyöni lopussa on saatekirje vastaajille, asiantuntijahaastattelun kysymykset sekä kyselyn kysymykset lastentarhanopettajille.

Lastentarhanopettajien koulutuksessa vain sivutaan lapsen seksuaalisuutta ja usein päiväkodin henkilökunta on ymmällään lapsen seksuaalisuuden edessä: miten sitä pitäisi lasten kanssa käsitellä ja milloin puuttua seksuaalisuuteen ja miten? Lastenhoitajien ja lastentarhanopettajien koulutusta kehitetään tarjoamaan tietoa lapsen seksuaalisuudesta, mutta vielä tällä hetkellä käytäntö ja työtoverit opettavat eniten (Cacciatore 2000: 265.) Olen työssäni päiväkodissa törmännyt tähän ongelmaan ja haluaisin nostaa tämän vähän puhutun asian keskustelun aiheeksi.

Seksuaalikasvatus ei ole objektiivinen oppikokonaisuus, vaan se on aina subjektiivista. Kasvattaja kasvattaa sekä tietoisesti että tiedostamattomasti: joitakin asioita käsitellään, joitakin jätetään pois. Kasvattaminen on seksuaalisuudessakin kasvun tukemista ja ohjaamista sekä rinnalla kulkiessaan myös kasvattajan kasvamista. (Biljuchkin – Ruuhilahti 2010: 50-51.)

Seksuaaliterveydellä tarkoitetaan ihmisen hyvinvoinnin tärkeää osa-aluetta: kykyä nauttia omasta kehosta, hakeutua kontaktiin ja kokea nautintoa läheisyydestä, taitoa tuottaa itse hyvää oloa toiselle ja valmiutta parisuhteeseen ja vanhemmuuteen. Lapsuudessa siihen kuuluu: perusteiden luominen koko seksuaaliselle minäkuvulle ja

kehitykselle, omiin sukupuolielimiin tutustuminen ja käsityksen luominen sukupuolielimistä osana niin omaa kuin toistenkin kehoa sekä sukupuolielämän ymmärtäminen osaksi inhimillistä elämää. (Cacciatore 2000: 251.)

Tutkimuksia lapsen seksuaalisuuden tukemisesta on vähän ja lastentarhanopettajasta lapsen seksuaalisen kehityksen tukijana en löytänyt yhtään tutkimusta. Suomenkielistä materiaalia lapsen seksuaalikasvatuksesta on tehnyt ainakin Väestöliitto ja lastenpsykiatri Raisa Cacciatore. Sigmund Freudin ja hänen tyttären Anna Freudin psykoanalyttiset näkemykset lapsen seksuaalisesta kehityksestä ovat useasti pohjana nykyjulkaisuissakin. Jo Sigmund Freud 1800 –luvun lopulla uskoi seksuaalisuuden olevan erittäin tärkeä vaikuttava tekijä ihmisen psyydessä. Freud osoitti, että varhaisella tunne-elämän kehittymisellä on ratkaiseva osuus ihmisen koko myöhempään kehittymiseen (Ojala 1993: 38). Lapsen seksuaalisen kehityksen tukeminen on hyvin tärkeää jo ennen kouluikää tapahtuvassa kasvatuksessa, joten lastentarhanopettajilla tulisi olla hyvä tietämys asiasta. Ja kuten Aigner ja Centerwall (1999: 102) kirjoittavat teoksessaan *Lapset ja seksuaalisuus*: ”seksuaalisuus ei ole pelkästään jotakin sellaista, minkä omistaa, vaan myös jotakin, minkä oppii. On tärkeää antaa lapsille oikeanlaista tietoa seksuaalisuudesta ja tukea heidän kehitystään hellävaroen. Aikuinen on seksuaalikasvattaja lapselle, halusi hän sitä tai ei. On haastava tehtävä pyrkiä säilyttämään lasten kyky nauttia itsestään terveellä tavalla ilman häpeää ja ahdistusta (Aigner- Centerwall, 1999:9.)

Varhaiskasvattajat voivat omalta osaltaan vaikuttaa siihen, minkälainen tulevista sukupolvesta tulee. Varhaiskasvattajilla on siis suuri vastuu. He tekevät työssään lapsille tutuksi arvoja, yhteiskunnan ja ympäristön normeja sekä kulttuuria ja arjen tietotaitoa. He opettavat lapsille hyviä tapoja ja sosiaalisesti sopivia keinoja selvitä elämässä. Heillä on avaimet vaikuttaa siihen, miten tulevat sukupolvet ajattelevat esimerkiksi erilaisuudesta. Heillä on myös paalupaikka antaa lapselle hyvät eväät henkiseen kasvuun. (Oulasmaa – Riihonen 2013: 97.)

2 Lapsen seksuaalisuus

Keskeisillä käsitteillä rajaan opinnäytetyötäni ja tuon esille tärkeimmät käsitteet koskien lapsen seksuaalisuutta ja sen kehitystä. Näiden käsitteiden avulla pohdin lapsen seksuaalisuutta tarpeeksi laajalta näkökannalta, rajaten kuitenkin mielestäni tutkielmani tutkimuskysymysten kannalta epäolennaiset aiheet pois, kuten lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Erilaisten kulttuurien käsityksiä en alkanut opinnäytetyössäni käsittelemään erikseen, vaikka se mielenkiintoista olisikin, sillä opinnäytetyöstä olisi tullut yksinkertaisesti liian laaja.

2.1 Lapsen seksuaalikasvatus

Lasten seksuaalikasvatus on kysymyksiä herättävä aihe, sillä jokaisella ihmisellä tai perheellä on omat arvonsa ja kasvatuskulttuurinsa (Väestöliitto 2000:5). Päiväkodissa on monenlaisista perheistä tulevia lapsia, joten päiväkodin seksuaalikasvatuksen tulee olla avointa ja keskustelevaa.

Viime aikoina on toivottu opetuksen kohdistamista yhä nuoremmille ikäryhmille. Lapset suhtautuvat jo esiopetusikäisinä asiallisesti ja innostuneen uteliaasti ihmisen seksuaalisuuteen. Kun lapsille kerrotaan ihmisen kehosta, kehityksestä, seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveydestä riittävän ajoissa, heillä on murrosikään tullessaan huomattavasti kypsemät valmiudet tehdä itsenäisiä ja oikeita ratkaisuja. Ajoissa annettu tieto helpottaa seksuaali-identiteetin jäsentymistä, tukee itsetunnon kehitystä ja ehkäisee riskikäyttäytymistä. (Kontula – Lottes 2000: 104.)

Seksuaalikasvatuksessa on keskitytty perinteisesti seksuaalisuuden mahdollisiin riskeihin, kuten ei-toivottuihin raskauksiin ja sukupuolitauteihin. Keskittyminen kielteisiin asioihin on usein lapsista ja nuorista pelottavaa. Kokonaisvaltainen lähestymistapa, jossa seksuaalisuus nähdään ihmisen voimavarana, auttaa lapsia kehittämään keskeisiä taitoja, joiden turvin he voivat päättää itse seksuaalisuudestaan ja suhteistaan eri kehitysvaiheissaan. Se auttaa heitä voimaantumaa niin, että he voivat toteuttaa aikuisen seksuaalisuuttaan ja elää kumppanuussuhteissaan tyydyttävällä ja vastuullisella tavalla. Nämä taidot ovat myös hyvin tärkeitä, jotta he osaavat suojautua mahdollisilta riskeiltä. (WHO, 2010 :3.) Lapset tarvitsevat nykyajan turvattomassa ja informaatiota pursuvassa maailmassa etenkin tietoa, jotka auttavat erottamaan oikean ja väärän toisistaan. Ikä, jossa seksuaalikasvatusta ryhdytään antamaan, vaihtelee

suuresti eri puolilla Eurooppaa. SAFE-raportin mukaan se vaihtelee viidestä vuodesta (Portugali) 14 vuoteen (Espanja, Italia ja Kypros). (WHO 2010: 11.)

Tohtori Martin Goldstein pohtii tiededokumentissa vaikenemista lapsen seksuaalisuudesta näin: ”Vanhemmat ovat ylpeitä lapsen ensimmäisestä hampaasta tai kun lapsi oppii kävelemään. Kuitenkin kun lapsi alkaa ilmentämään seksuaalisuuttaan, se ei olekaan ylpeyden aihe, koska vanhemmat pelkäävät, ettei se kuulu lapsuuteen. Se että asioista vaietaan, on minusta seksuaalista väärinkäyttöä.” (Kirst 2013.)

Pienten lasten seksuaalikasvatuksen odotetaan tapahtuvan seksuaalisosialisaation ohessa. Tavoitteellista seksuaalikasvatusta ei Suomessa ole tehty eikä lasten seksuaalikasvatuksen sisältöjä ja menetelmiä ole kehitetty ja testattu. Lasten turvakasvatus ”Skidikantti”, on harvoja käytännössä kokeiltuja menetelmiä. Seksuaalikasvatus on perustunut aikuisen seksuaalisuuteen, erityisesti lisääntymiseen. Vaikka tämäkin teema lapsia kiinnostaa, lapsen seksuaalinen kokemusmaailma on toki erilainen kuin aikuisten. Lisäksi elämän suuriin mysteereihin liittyviä kysymyksiä ei useinkaan voi käsitellä pelkän tiedon tasolla. Sadut ovat erityisen tärkeitä. (Cacciatore 2000: 118.) Päiväkodin henkilökunnalla ei ole yleisiä suuntaviivoja lapsen seksuaalikasvatukseen päiväkodissa, joiden avulla esimerkiksi toteuttaa seksuaalikasvatusta sekä keskustella lasten vanhempien kanssa aiheesta avoimesti. Tällä hetkellä jokainen kasvattaja valitsee mitä opettaa lapsille, mitä ei ja miten tähän kaikkeen reagoi ja suhtautuu, toki lakien sekä varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen puitteissa.

Puhun opinnäytetyössäni lapsen seksuaalisuuteen tukemisella, jolla tarkoitan kasvattajan monipuolista tietämystä lapsen seksuaalisuuden kehityksestä, seksuaaliterveydestä sekä seksuaalisesta käyttäytymisestä. Tieto ei sinällään vielä riitä, vaan tarvitaan tietoon pohjautuvaa toimintaa, ja kasvattajan ja yhteiskunnan arvojen sekä asenteiden tiedostamista ja pohdiskelua. Seksuaalikasvatukseen on omat standardinsa (WHO:n), jotta voi puhua toteuttavansa seksuaalikasvatusta.

2.2 Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeudet on tehty suojelemaan jokaisen ihmisen oikeutta olla seksuaalinen yksilö. Seksuaalioikeuksien julistus kuuluu näin (World Association for Sexual Health 1999):

1. Oikeus seksuaaliseen vapauteen 2. Oikeus seksuaaliseen itsemäärämisoikeuteen, seksuaalisen loukkaamattomuuteen ja fyysiseen turvallisuuteen 3. Oikeus seksuaaliseen yksityisyyteen 4. oikeus seksuaaliseen oikeudenmukaisuuteen 5. oikeus seksuaaliseen mielihyvään 6. oikeus seksuaalisten tunteiden ilmaisuun 7. oikeus vapaaseen seksuaaliseen liittymiseen 8. oikeus tehdä vapaita ja vastuullisia ehkäisyvalintoja 9. oikeus tieteellisesti tutkittuun seksuaalisutta koskevaan tietoon 10. oikeus monipuoliseen seksuaaliseen tietoon ja sivistykseen 11. oikeus seksuaaliterveyden hoitopalveluihin. (Virtanen 2002: 16-17.) Aikuisen tehtävänä on huolehtia, ettei lasten seksuaalisia oikeuksia rikota (Kankkunen 2011:13).

Uuden näkemyksen mukaan seksuaalioikeudet sisältävät myös oikeuden ilmaista itseään seksuaalisena, ainutlaatuisena yksilönä ja kokea mielihyvää tuottavaa seksuaalisuutta oman suuntauksensa, identiteettinsä ja arvojensa mukaisesti (Virtanen 2002:3). Lapsetkin ovat seksuaalisia ja heillä on oikeus olla sitä eri tavoin.

2.3 Lapsen seksuaaliset leikit ja teot

Lapsille seksuaalisuus on seikkailu, jotain tutkimisen arvoista. Lasten oma seksuaalisuus ei ole ainoa selitys seksileikeille. Kokemukset kodissa, vanhempien suhtautuminen seksuaalisuuteen ja se, mitä lapset näkevät ympäristössään vaikuttaa heidän käyttäytymiseensä. Lapset oppivat myös toisiltaan. (Aigner- Centerwall 1999: 18-23.)

Lapsen seksuaalinen leikki on luonteeltaan tutkiskelevaa, spontaania, ajoittaisesti aktiivista (etenkin 3-5 –vuotiailla esimerkiksi pesutilanteissa), molemminpuoleiseen suostumukseen perustuvaa, ikä- ja kehitystasoltaan sekä kooltaan samanlaisten lasten välillä tapahtuvaa toimintaa, joka ei sisällä aggressiivista käyttäytymistä tai pelkoa, mutta sisältää usein häpeilyä. Tällainen leikki on tavallista ja normaalia. Niihin ei tarvitse mitenkään puuttua. (Cacciatore 2007 : 351.) Tärkeä viesti lapselle on, että

hänellä on oikeus tutustua itseensä ja seksuaalisuuteen ilman häpeää, salailua ja syyllisyyttä. Aikuisten tulee muistaa, että lapsen seksileikeissä on kyse aivan muusta kuin aikuisten vastaavissa ja sallia nämä tutustumisleikit osana lapsuuden muita leikkejä. (Kankkunen 2011: 12.) Unnuttaminen on lapsenomaista leikkittelyä omilla sukupuolielimillä. Lapsi hakee turvaa, lohtua tai rauhoittumista omasta kehostaan. (Cacciatore 2007: 301.)

Seksuaaliset leikit johtuvat usein rakastumisesta ja keskinäisestä rakkaudesta. Jos aikuinen tuomitsee lapsen rakkauden osoitukset hänelle voi syntyä tunneristiriita: rakkauden tunteeseen yhdistyy syyllisyyttä ja ahdistusta. Jos aikuinen näkee lapsen leikkivät seksileikkejä, se voi herättää aikuisessa voimakkaita tunteita. Erilaisia seksuaalisia leikkejä ovat esimerkiksi riisuutuminen, halailu ja pusuttelu, yhdyntäleikit, sukuelinten tutkimus sekä rumat sanat. (Aigner- Centerwall 1999: 36.) Pienissä tiloissa ja kokoaikaisen valvonnan alla päiväkodeissa, ei aina voi välttyä näkemästä myös lapsen seksuaalisuutta.

Tavallista hellyyttä, pusuttelua, sylissä olemista ja koskettamista ei pidä nähdä seksuaalisina tekoina. Lapsen seksuaaliset teot ovat aivan muita kuin aikuisten. Lapsi koskettelee ja tutkii itseään ja toisia, hän ottaa kehoaan ja seksuaalisuuttaan haltuun pala palalta. Lapsi voi myös alistaa, pakottaa ja olla epäempaattinen seksuaalisilla teoillaan toisia lapsia kohtaan. (Cacciatore 2007: 180 - 269.)

Lastenpsykiatri Raisa Cacciatore hahmottelee lapsen normaalin ja normaalista poikkeavan seksuaalisen leikin tai käytöksen rajoja näin. Normaaliin seksuaaliseen käytökseen kuuluu: Poikien erektiot ja itsetyydytys. Kaikkien kehon osien ja aukkojen koskettelu. Iloinen, innostunut ja tutkiva uteliaisuus kaikkeen seksiin liittyvään. Ylpeän rohkea näyttelyn halu. Häveliäisyyden ajoittainen puuttuminen, ainakin 3- 5 vuotiaaksi. Normaalista poikkeavaa taas olisi: Kehon seksuaalisten alueiden pakonomainen tai ahdistunut paljastaminen. Sukupuolielimien pakonomainen kosketeleminen. Lapsi puhuu toistuvasti aikuisille sekusaaliväritteisesti. Lapsi koskettelee estottomasti seksuaalisesti latautuneella tavalla aikuista. Toisten lasten pakottaminen ja satuttaminen seksuaalisella tavalla. Aikuisen läheisyyden vältteleminen ja ahdistuminen esim. pesu- tai nukutustilanteissa. (Cacciatore 2000: 269.)

2.4 Seksuaali-identiteetti

Seksuaali-identiteetti on omaan seksuaalisuuteen liittyvä itse määritelty minäkuva, joka muodostuu suhteessa ympäröivään maailmaan (Vilka 2010: 165). Seksuaalisuuden henkisen ulottuvuuden voi ajatella olevan syvän suhteen rakentamista omaan seksuaalisuuteen. Ihminen, joka ei arvosta itseään eikä omaa kehoaan, ei osaa vaatia sitä muiltakaan. Se, joka ei koe olevansa rakkauden arvoinen, ei kykene vaatimaan koskemattomuutensa rajoja. (Biljuschkin- Ruuhilahti, 2010: 44-45.) Ihminen tarvitsee kokemusta omasta riittävydestään ja rakastettavuudestaan. Näiden avulla seksuaalisuus voi rakentua kokonaiseksi ja terveyttä vaalivaksi tekijäksi koko eliniäksi. (Biljuschkin- Ruuhilahti, 2010:46.) Lapsen elämässä olevilla aikuisilla on siis suuri vastuu opettaa lapselle oman kehon arvostamista, jotta he arvostaisivat oman kehon lisäksi myös toisten ihmisten kehoja.

Lapsuuden leikeistä tai käytöksestä ei voi päätellä tulevaa seksuaalista identiteettiä. Seksuaali-identiteetti määrittyy rakkauden kohteen mukaan, mutta lapsuudessa rakastumisia ei tule seksualisoida. Lapsi ei itse luo ennako-odotuksia sille, mikä on seksuaalisuudessa sallittua ja mikä on kiellettyä. Lapselle on ensiarvoisen tärkeää saada kokemuksia hänen tunteidensa hyväksyttävyydestä. (Kankkunen 2011: 11.)

2.5 Lapsi ja seksuaalisuus päiväkodissa

Suuri osa lapsista osallistuu varhaiskasvatukseen muodossa tai toisessa. Esimerkiksi 5-vuotiaista lapsista noin 80 prosenttia on päivähoidon piirissä. (Oulasmaa – Riihonen 2013: 97.) Päiväkotiryhmässä työskentelee tavallisesti lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa. Lastentarhanopettajan työn tavoitteena on lasten kasvun ja kehityksen tukeminen. Ammatissa tarvitaan kykyä yhteistyöhön lasten ja heidän vanhempiensa kanssa. Lastentarhanopettaja vastaa päiväkodin kasvatus- ja opetustyöstä. Työn tavoitteena on tukea ja ohjata lapsen kasvua ja kehitystä. Työssä yhdistyvät hoito, opetus ja kasvatus. Lastentarhanopettaja vastaa myös lapsen ja lapsiryhmän tarpeisiin soveltuvan varhaiskasvatussuunnitelman tekemisestä ja toteuttamisesta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013.) Lastentarhanopettajalla on kasvatusvastuu omassa ryhmässään, joten hänellä tulisi olla ajankohtainen tieto lapsen kehityksen tukemisesta.

Yhteiskunnan järjestämä, valvoma ja tukema varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista

vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys. (Stakes 2005: 11.) Hyvinvoinnin edistämiseksi lapsen terveyttä ja toimintakykyä vaalitaan ja lapsen perustarpeista huolehditaan. Lapsi kokee, että häntä arvostetaan, hänet hyväksytään omana itsenään, hän tulee kuulluksi ja nähdyksi ja hän saa vahvistusta terveelle itsetunnolle. (Stakes 2005: 15.)

Yksi lapselle ominainen tapa toimia on tutkiminen. Lapsi kokee, että hänen tutkiva ihmettelynsä, kysymyksensä, pohdintansa ja toimintansa on merkityksellistä. Hän voi itse sekä yhdessä muiden kanssa rauhassa kokeilla tutkia uusia asioita. Yrityksen, erehdyksen ja oivalluksen kokemus ylläpitää ja vahvistaa lapsessa oppimisen iloa. (Stakes 2005:25.) Lapsen seksuaaliseen kehitykseen kuuluva oman ja toisten kehojen tutkiminen kuuluvat lapsuuteen.

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lasten varhaiskasvatuksen tehtävänä on palvella lasten kehityksen ja oppimisen tavoitteita ja edistää lasten henkilökohtaista hyvinvointia (Sosiaalivirasto 2007: 7). Lapsen seksuaalisuudesta tai sen tukemisesta päivähoitossa ei varhaiskasvatussuunnitelmassa ole erillistä mainintaa, mutta oletettavasti se kuuluu lapsen hyvinvoinnin edistämiseen ja oppimisen tavoitteisiin. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelman työkirjassa (Sarras 2011:11) puhutaan kasvattajan auttamisesta lasta kasvamaan matkalla kohti aikuisuutta. Dokumentissa mainitaan myös varhaiskasvatuksen perustehtäväksi turvata lapsen hyvän kasvun edellytykset ja osana hoivaa puhutaan lapsen identiteetin ja itsetunnon rakentamisen auttamisesta sekä lapsesta välittämisen ja kuuntelun tärkeydestä. Näistä palasista saa hyvän perustan lapsen seksuaalisuuden tukemisen arvopohjalle, mutta kun asiaa ei ole suoraan pohdittu, voi se monelta unohtua tai joku kasvattaja ei sitä ikinä tule ajattelemaankaan. Moni muu tärkeä asia, kuten kieli, monikulttuurisuus, vanhempien osallisuus, leikkiminen, taiteen tekeminen esimerkkeinä, on käyty läpi tarkasti.

Lasten seksuaalinen käyttäytyminen ei ole päiväkodeissa jokapäiväinen tilanne. Aikuisten tulee kunnioittaa lasten yksityisyyttä samalla tavoin kuin kunnioitamme omaa yksityisyyttämme. Meidän on annettava lasten leikkiä omia leikkejään myös seksuaalisuuden alueella. Mutta pidettävä kuitenkin huoli, etteivät leikit sisällä alistamista tai väkivaltaa. (Aigner – Centerwall 1999: 8.)

3 Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen

Tutkimuksia lastentarhanopettajista lapsen seksuaalikasvattajina en löytänyt Suomesta. Seksuaalikasvatukseen löytyi selkeät ohjeet WHO:n standardeista (2010). Lapsen seksuaalisesta kehityksestä oli myös aika hyvin tutkimustietoa. Väestöliitto sekä lastenpsykiatri Raisa Cacciatore ovat myös julkaisseet monia lapsen seksuaalisuutta käsitteleviä oppaita.

Opinnäytetyöni teoreettisena lähtökohtana pidän kirjakatsausta lapsuuden seksuaaliterveydestä, joka pitää sisällään lapsen seksuaalisen kehityksen sekä sen tukemisen. Tukeudun myös Erja Korteniemi-Poikelan ja Raisa Cacciatoren kehittämiin seksuaalisuuden portaisiin, tai tarkemmin ensimmäiseen portaaseen, joka käsittää noin 2-6 –vuotiaan lapsen. Portaat kertovat minkälaisella seksuaalisuuden kehitystasolla lapsi kulloinkin on suurinpiirtein. Esittelen länsimaiseen kulttuuriin vaikuttaneita näkökantoja, jotka ovat olleet lähtökohtina lapsen seksuaalisen kehityksen tarkastelulle. Sitten kuvailen Raisa Cacciatoren asiantuntijahaastattelua, joka täydentää hyvin keräämäni teoriaa. Viimeisessä alaluvussa käsitelen kasvattajien tunteita.

3.1 Lapsuuden seksuaaliterveys

Termi seksuaaliterveys löytyy jo Maailman terveysjärjestön (WHO) asiakirjoista 1970- ja 1980- luvuilta. 1974 WHO:n määrittelemä seksuaaliterveyden sisällön kuvaus: ruumiillisten, emotionaalisten, älyllisten ja sosiaalisten tekijöiden integraatio, siten että se positiivisesti rikastaa ja vahvistaa persoonallisuutta, kommunikaatiota ja rakkautta. Evert Kettingin määritelmässä seksuaaliterveydessä on kyse ihmisten auttamisesta hallitsemaan omaa seksuaalisuuttaan, hyväksymään sen ja nauttimaan siitä koko laajuudessaan. Lottes korostaa seksuaaliterveyden uutta näkökulmaa ja tuo esiin seksuaalisen mielihyvän ja nautinnon tärkeyden ihmisen hyvinvoinnille ja terveydelle. (Virtanen 2002: 12-14.)

Seksuaaliterveydellä tarkoitetaan kykyä huolehtia ja nauttia omasta itsestään, hakeutua kontaktiin sekä kokea vastavuoroista nautintoa läheisyydestä. Aikuinen voi tukea lapsen seksuaaliterveyttä tarjoamalla turvalliset puitteet kehitykselle, mallin positiiviselle läheisyydelle ja itsetunnolle sekä vetämällä myös rajat, kuten

sopivuussääntöjen opetus. Lapsuudessa kerätään rakennusaineita aikuisuuden seksuaalisuutta varten. (Väestöliitto 2000:6-7.)

Lastenpsykiatri Raisa Cacciatore (2007:32) jakaa lapsen seksuaaliterveyden sisällön kuuteen osa-alueeseen: mielikuvatasolla oleva sisäinen prosessi, tutustuminen kehoon ja kehollisuuteen, omanarvontunnon kehittyminen, tunteiden ja tuntemusten kokeminen, oppiminen ja opettelu sekä rakastaminen ja ihastuminen.

Lapsuuden kokemuksista muodostuu perusta yksilön seksuaaliselle potentiaalille. Lapsuudessa harjoitellaan toisten lähestymistä ja sitä, miten ylläpidetään ihmissuhdetta, miten saavutetaan hellyyttä ja hoivaa. Samalla koko kehityksen ajan tutustutaan omasta kehosta lähtevän nautinnon kokemiseen. Samoin tärkeää on kokemus siitä, että on jonkun hyväksymä eli mahdollinen partneri, sillä ihminen on vahvasti laumaeläin. Kyky tuottaa hellyyttä ja hoivaa kehittyy tyydyttävien kokemusten kautta. (Cacciatore 2000: 251.)

Lapsuudessa lapsi saa kokemuksia siitä, onko oma keho enimmäkseen positiivisten vai negatiivisten tuntemusten lähde ja liittyykö nautinnon hakuun liiallista häpeää tai vaaraa vai jännittävää löytämisen iloa. Nämä kokemukset riippuvat paljon vanhempien ja muiden aikuisten reaktioista. Myös läheisyyden säätelyä opitaan, kun lapsi huomaa, onko kehollisen läheisyyden alueelta odotettavissa hyvää vai pahaa. Lapsuuden seksuaalisuuden riemuhetket ja loukkaukset säilyvät mielessä pitkään ja voivat vaikuttaa koko elämän ajan, vaikka myöhempienkin kokemusten merkitys on suuri. (Cacciatore 2000: 252.) Kansalaiskasvatus sukupuolisena ja seksuaalisena olemiseen pitäisi aloittaa varhain ottaen huomioon lapsen ikä- ja kehitysvaihe. Sukupuoli- ja seksuaalikasvatuksen ensisijainen tavoite on tietämättömyyden poistaminen. (Vilkkä 2010:139).

Seksuaaliterveys edellä kuvattuna käsitteenä on kattava ja positiivinen. Tällaista asennoitumista ja lähestymistä mielestäni kannattaa jakaa kasvattajien ja vanhempienkin kasvatustietoisuuteen. Seksuaalisuutta ei nähdä vain lisääntymiseen liittyvänä asiana, vaan terveyttä edistävänä asiana sekä nautintoa ja kehon arvokkuutta korostaen. Seksuaaliterveyden edistäminen pienestä lapsesta lähtien tähtää tulevaisuuteen nauttivana ja vastuuntuntoisena aikuisena.

Seksuaaliterveyden hoitamisen lisähaasteena on, että oma seksuaalisuus koetaan hyvin yksityisenä asiana. Tilannetta ei helpota se, että suomen kielestä puuttuu käyttökelpoinen ja mukava arkikielen sanasto, jolla puhua seksuaalisuudesta ja siihen

liittyvistä asioista. Tutkimusten mukaan hoito- ja hoiva-alojen työntekijät kaipaavat seksuaalisuudesta lisäkoulutusta, koska opinnoissa seksuaalisuutta ei välttämättä käsitellä. (Biljuchkin – Ruuhilahti 2010: 20.)

3.2 Seksuaalisuuden portaat – lapsen seksuaalinen kehitys

Seksuaalisuus muuttuu ajassa ja paikassa sitä mukaan kuin käsitykset niistä muuttuvat. Sukupuolta ja seksuaalisuutta muotoilevat monenlaiset politiikat, eli ne ovat jatkuvien merkityskamppailujen kohteena. Yleinen tapa hahmottaa sukupuolia ja seksuaalisuuksia on tehdä se vastakkainasettelun kautta. (Saresma – Rossi – Juvonen 2010: 23.) Tarve normittaa ja määrittää ihminen tarkalleen tietynlaiseksi sukupuoleltaan ja seksuaalisuudeltaan tapahtuu kodeissa, kasvatusinstituutioissa, median välityksellä ja terveydenhuollon palveluissa. Normitus ja vaatimukset tietynlaisesta seksuaalisuudesta ja sukupuolesta saattavat ahdistaa ja aiheuttaa monenlaisia ongelmia ihmisen elämään. (Biljuchkin – Ruuhilahti 2010: 38.)

Seksuaaliset kehitysvaiheet ovat hyvin erilaisia eri ikävaiheissa, ja saman ikäisten ystävien olemassaolo on kaikissa vaiheissa tärkeää ja helpottaa kehitystä (Cacciatore 2000: 263.) Lastentarhanopettajan on tärkeää tuntea ihmisen seksuaalisen kehityksen suuntaviivat, jotta hän voi tukea lapsia kehittymään tasapainoisesti. Seksuaalisilla kokemuksilla ei ole kuitenkaan aina lapselle lopullista merkitystä, vaan ne voidaan liittää myöhemmin uusiin yhteyksiinsä, mutta merkitystä niillä on. Voidaan sanoa että olemme oppineet oman seksuaalisuutemme kasvuvuosiimme. (Aigner- Centerwall 1999:22.) Se miten aikuiset suhtautuvat lapsen seksuaalisuuteen, vaikuttaa lapsen kokemukseen omasta seksuaalisuudestaan.

Jokaisella lapsella on yksilöllinen kehitysaikataulu. Jokaisella seksuaalisuuden portaalla lapsi tarvitsee juuri hänelle ajankohtaisen tuen seksuaaliselle kehitykselle ja kasvulle. Jokaisella portaalla on oma kehitystehtävänsä, jota lapsi ilmentää ja hahmottelee. Aikuinen voi auttaa lasta ymmärtämään hänen kehitystään ja tunteitaan keskustelemalla ja käymällä läpi seksuaalisuuden portaita. Seksuaalisuus on kolmen tärkeän kerroksen kokonaisuus: järki, tunteet ja biologia. Ihanteellisessa lopputuloksessa nuorella on seksuaalisuus omassa hallussa kaikilla näillä kerroksilla. (Korteniemi-Poikela – Cacciatore 2010:9-18.)

Ensimmäisen portaan nimi on Vanhempien ihailu. Tämän portaan aikana suunnilleen 2-6 –vuoden iässä, eli päiväkotikäisenä, lapsi yleensä rakastuu johonkin lähipiiriin

aikuisen, hän kiinnostuu omasta alkuperästään ja siitä miten sukupuolet eroavat toisistaan. Tällöin opitaan asenteita ja arvoja omaa sukupuolta kohtaan. Se miten lapsen sanalliseen tunneilmaisuun nyt suhtaudutaan, muokkaa hänen asennettaan siihen, kannattaako tunteita ilmaista lainkaan. (Korteniemi-Poikela – Cacciatore 2010: 29.) Aikuisen tehtävä on tukea lapsen rakastumista. On tärkeää, että lapsi saa kokemuksen, että hänen tunteensa on hyväksytty ja oikeanlainen. Hyväksyvä suhtautuminen lapsen rakkauden ilmaisuun ja läheisyyden tarpeisiin tukee positiivisen seksuaalisen minäkuvan kehitystä. Lapsen tapa osoittaa hellyyttä sekä hänen vilpitön avoimuutensa ja estottomuutensa johtavat siihen, että hän haluaa olla lähellä ja mieliksi. Aikuisen tehtävä on olla turvallinen ja ylläpitää rajoja. (Korteniemi-Poikela – Cacciatore 2010: 27-31.)

On aikuisen vastuulla jutella rakkauden ja hellyyden tunteista kauniisti lapselle, jotta hän saa välineitä tulkita itseään ja jäsentää tunnemaailmaansa. Tunteet antavat energiaa ja saavat ihmisen toimimaan sekä etsimään sitä mitä hän tarvitsee. Osan luontevuudesta, leikkilisestä ja avoimesta suhtautumisesta omaan ja toisten kehoon soisi säilyvän vaihingoittumattomana aikuisen seksuaalisuuteen asti. Se voi tapahtua, jos aikuiset tukevat ja suojaavat lapsuuden seksuaalisuutta. (Korteniemi-Poikela – Cacciatore 2010: 149-152.) Seksuaalisuuden portaat kuvaavat hyvin laajasti lapsuuden seksuaalista kehitystä, josta kasvattajien tulisi olla tietoisia pystyäkseen tukea lasta parhaalla mahdollisella tavalla kasvussa.

Vauvat tutkivat kaiken aikaa ympäröivää maailmaa. Vauvat löytävät myös oman kehonsa. He koskettelevat usein itseään, joskus myös sukuelimiään. Tämä on pikemminkin sattumaa kuin tarkoituksellista. Taaperot oppivat olevansa poikia tai tyttöjä. Taaperot kiinnostuvat voimakkaasti omasta kehostaan ja muiden ihmisten kehoista. He tutkivat usein tarkkaan omaa kehoaan ja omia sukuelimiään ja esittelevät niitä myös muille lapsille ja aikuisille. Taaperot alkavat kosketella sukuelimiään tarkoituksellisesti, sillä se tuntuu heistä hyvältä. He alkavat myös oppia, mitä saa ja mitä ei saa tehdä. (WHO 2010: 25.)

Kolmen vuoden iässä lapset alkavat ymmärtää, että aikuiset ovat vaiteliaita seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. He kokeilevat aikuisten rajoja esimerkiksi riisuutumalla varoituksetta tai käyttämällä seksuaalisesti latautunutta kieltä. Pienet lapset ovat äärimmäisen uteliaita ja esittävät paljon kysymyksiä. Kun heidän itsekeskeisyytensä ajan mittaan vähenee, he kykenevät enenevässä määrin asettautumaan toisten asemaan. Kielellisten taitojen kehittyessä fyysinen kontakti jää

taka-alalle. Lapsilla on tällöin useita mahdollisia keinoja ilmaista itseään. Useimmat lapset alkavat ujostella kehoaan ja asettaa rajoja. (WHO 2010: 24.)

Noin kuuden vuoden tietämällä lapset ovat edelleen hyvin tiedonhaluisia mutta alkavat huomata, etteivät aikuiset suhtaudu enää heidän kysymyksiinsä niin avoimesti kuin väittävät. Saadakseen lisää tietoa he kääntyvät ikätovereidensa puoleen. Tässä vaiheessa lapset leikkivät seksuaalisia leikkejä. Tytöt eivät yleisesti ottaen ole seksuaalisesti yhtä aktiivisia, mutta heidänkin kiinnostuksensa seksuaalisuutta kohtaan kasvaa iän myötä. Lapset (viiden vuoden iästä alkaen ja erityisesti 7–8 vuoden iässä) esittelevät mielellään sukuelimiään ja haluavat myös katsoa muiden lasten sukuelimiä. Suurin syy tähän on uteliaisuus ja tiedonjano. (WHO 2010: 24.)

3.3 Seksuaalikasvatuksen standardit

Seksuaalikasvatuksen aloittaminen ei ole aina helppoa. Sitä vastustetaan varsin usein. Syynä tähän ovat lähinnä pelot ja väärät käsitykset seksuaalikasvatuksesta. (WHO 2010: 3.) Lapsen oikeus saada tietoa on tunnustettu myös Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (WHO 2010: 18).

”Seksuaalikasvatuksella” tarkoitetaan seksuaalisuuden kognitiivisten, emotionaalisten, sosiaalisten, vuorovaikutteisten ja fyysisten näkökohtien oppimista. Seksuaalikasvatus alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi nuoruuden ja aikuisuuden. Lasten ja nuorten kohdalla sen tavoitteena on tukea ja suojella seksuaalista kehitystä. Seksuaalikasvatuksessa lapset ja nuoret hankkivat tiedot, taidot ja positiiviset arvot, joita he tarvitsevat ymmärtääkseen seksuaalisuuttaan ja nauttiakseen siitä, luodakseen turvallisia ja tyydyttäviä suhteita ja ottaakseen vastuuta omasta ja muiden seksuaaliterveydestä ja hyvinvoinnista. Seksuaalikasvatus auttaa heitä tekemään valintoja, jotka parantavat heidän elämänlaatuaan ja kehittävät osaltaan yhteiskuntaa myötätuntoiseen ja oikeudenmukaiseen suuntaan. (WHO 2010: 19.)

Kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen pitäisi perustua seuraaviin periaatteisiin:

1. Seksuaalikasvatus on ikään nähden sopivaa, siinä otetaan huomioon nuoren kehitystaso ja käsityskyky, ja sitä mukautetaan kulttuurin, sosiaalisten tekijöiden ja sukupuolen mukaan. Se vastaa nuorten elämän realiteetteja.
2. Seksuaalikasvatus perustuu (seksuaalisuutta ja lisääntymistä koskeviin) ihmisoikeuksiin.
3. Seksuaalikasvatus perustuu kokonaisvaltaiseen käsitykseen hyvinvoinnista, joka käsittää myös terveyden.

4. Seksuaalikasvatus perustuu vakaasti sukupuolten tasa-arvoon, itsemääräämisoikeuteen ja erilaisuuden hyväksymiseen.
5. Seksuaalikasvatus alkaa syntymästä.
6. Seksuaalikasvatus on nähtävä keinona kehittää yhteiskuntaa oikeudenmukaiseen ja myötätuntoiseen suuntaan voimaannuttamalla yksilöitä ja yhteisöjä.
7. Seksuaalikasvatus perustuu tieteellisesti paikkansapitävään tietoon. (WHO 2010: 28.)

Seksuaalikasvatusta annetaan läheisessä yhteistyössä vanhempien ja yhteisön kanssa sitä tukevan ympäristön luomiseksi. Seksuaalikasvatusta mukautetaan sukupuolen mukaan. Näin varmistetaan, että sukupuolten erilaiset tarpeet ja huolenaiheet otetaan asianmukaisesti huomioon. (WHO 2010: 31.) Seksuaalikasvatus auttaa kehittämään lapsen ymmärrystä ja kehontuntemusta/ kehonkuvaa, ja samalla se vahvistaa lapsen itseluottamusta ja edistää omaehtoisuuden kehittymistä: lapsi alkaa kyetä käyttäytymään vastuullisesti itseään ja muita kohtaan. (WHO 2010: 35.)

Koulutusta järjestettäessä ohjelmissa on otettava huomioon se, millä tasolla opettaja/kouluttaja antaa seksuaalikasvatusta. Vaatimukset vaihtelevat koulun tyyppin ja ikäryhmän mukaan: esimerkiksi lastentarhanopettaja tarvitsee erilaista valmennusta kuin lukion opettaja. Osaavien kasvattajien on täytynyt saada seksuaalikasvatukseen liittyvää koulutusta, heidän on suhtauduttava aiheeseen avoimesti ja heidän on oltava motivoituneita antamaan seksuaalikasvatusta. (WHO 2010: 32.)

3.4 Länsimaiseen kulttuuriin vaikuttaneet näkemykset seksuaalisuudesta

Länsimaisessa kulttuurissa on vaikuttanut kolme olennaisesti erilaista suhtautumista seksuaalisuuteen, joista yksi oli vallitseva antiikissa ja toinen sai vallan kristinuskon myötä. Antiikin kulttuuri piti ruumiillisuutta ja aineellisuutta toisarvoisina. Siksi seksuaalisuutta ei pidetty hyveen kannalta keskeisenä. Kristinuskon mukaan Jumala on luonut koko maailmankaikkeuden tyhjästä, joten aineellinen todellisuus ilmentää täysin Luojansa hyviä tarkoituksia. Niinpä ruumiillisuus ja seksuaalisuus ovat luodut tiettyä korkeaa ja hyvää tarkoitusta varten. Tältä pohjalta kristillinen perinne pitää seksuaalista käyttäytymistä tärkeänä ja merkityksellisenä osana ihmiselämän kokonaisuutta, jonka tulisi olla omistettu pyhän palvelemiseen. (Puolimatka 2011: 260-261.)

Tärkeä osa kristinuskon seksuaalisuuteen liittämän pyhyiden horjuttamisessa on ollut freudilaisuudella. Freudin teoria pyrkii häivyttämään seksuaalisuudesta kaiken mystiikan, salaperäisyyden ja merkityksen. Seksuaalisuus ymmärretään fysiologiseksi mekanismiksi. (Puolimatka 2011: 261-262.) Psykoanalyttisen näkemyksen mukaan lapsen maailma on ennen kaikkea tunnetta, joka alussa on jäsentymätöntä. Lapsen käyttäytymistä määräävät sisäiset, refleksinomaiset vaistot ja vietit. Lapsi pyrkii mielihyvän ja tyydytyksen kokemiseen primitiivisellä tavalla. Tällainen tapa tyydyttää sisäisiä impulsseja ja tarpeita ei ole yleensä ympäristön taholta suotavaa toteuttaa. Kasvatuksen tehtävänä on sosiaalista lasta oppimaan säätelämään sisäisiä ylläkkaitaan sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Lapsi pyrkii vastustamaan kasvatusta, joka rajoittaa ja kontrolloi lapsen käyttäytymispyrkimyksiä. (Ojala 1993: 39.)

Psykoanalyttisen teorian mukaan lapsen viettienergian tyydyttäminen noudattaa tiettyä kehityslinjaa. Tämä ilmenee siten, että hän etsii tyydytystä ensin kehonsa oraaliselta (hyväksynnän tunne syntyy), sitten anaaliselta (järjestelmällisyys ja säännöllisyys) ja lopuksi genitaaliselta alueelta (rakkaus ja kiintymys vanhempia kohtaan). Nämä varhaislapsuudessa läpikäytyt kehitysvaiheet ovat tämän teorian mukaan määrääviä lapsen myöhemmälle kehitykselle. Jotta lapsen kehitys edistyisi normaalisti, täytyy lapsen ratkaista viettitarpeiden tyydyttämisen ja ympäristön sosiaalisen paineen ristiriita. (Ojala 1993: 39-40.)

Kasvatuksen perusehtona psykoanalyttinen teoria pitää perusturvallisuuden syntymistä lapsella, jolle jo ensimmäiset kolme ikävuotta luovat perustan. Perusturvallisuuden syntymiselle näyttää olevan välttämätöntä ainakin kaksi seikkaa: riittävän hyvä vuorovaikutus oman ruumiin tapahtumiin ja yhteen samastumiskohteeseen. (Ojala 1993: 41.)

Se vakavuus, millä ihmiset suhtautuvat seksuaalisuuteen ja seksuaalisen vapauden vastustamiseen, osoittaa, että seksuaalisuuden merkitys nykyihmiselle on tullut uudenlaisen pyhyiden lähteeksi. Seksuaalisuus on väline taistelussa vapauden saavuttamiseksi. (Puolimatka 2011: 264.) Nykypäivänä myös media tuo erilaisia vääristyneitäkin kuvia seksuaalisuudesta. Seksuaalisuus nähdään tuotteena, kauppana, joka nopeasti antaa rahaa tai nautintoa. Kasvatustyö, mallina oleminen ja perhe-elämään panostaminen eivät ole muodissa. (Cacciatore 2000: 267.)

3.5 Raisa Cacciatore: lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen

Lastenpsykiatri Raisa Cacciatore nosti haastattelussa esille, että lastentarhanopettaja voisi tukea parhaiten lapsen seksuaalisuutta päiväkodissa, jos siihen olisi joku suunnitelma. Cacciatore pohti että, seksuaalisuus käsitteenä jo herättää ihmisten mielissä hyvin erilaisia asioita, joten seksuaalisen kehityksen tukeminen tulisi olla hyvin määritelty. Kasvattaja voisi rauhallisemmin asennoitua seksuaalikasvatukseen, jos seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen olisi yhteiset pelisäännöt tai suunnitelma, niin ettei jokaisen aikuisen tarvitsisi keksiä itse miten pienen lapsen seksuaalisuutta tuetaan. Cacciatore mainitsee lastentarhanopettajan tärkeimmäksi tehtäväksi lapsen seksuaalisen kehityksen tukemisessa sen, että kasvattaja suhtautuu lapseen tukien, luoden avointa ja suvaitsevaista ilmapiiriä sekä varoen häpäisemästä lapsen luonnollista uteliaisuutta, innokkuutta ja ylpeyttä omasta kehostaan. Lisäksi on tärkeää tukea ja suojata lapsen seksuaalista kasvua ikätasoisesti. (Cacciatore 2013.)

Raisa Cacciatore kuvaa lapsuuden seksuaalisuutta moninaisena prosessina, johon kuuluu esimerkiksi omaan kehoon tutustumista, ihmisenä olemisen ymmärtämistä, oman kehon arvostamisen ja sen suojaamisen opettelua. Seksuaalisuus on yhtälailla tunnetaitoja, sitä että puhutaan tunteista, miltä tuntuu ja mikä kosketus tai tunne tuntuu hyvältä sekä millaisia tunteita on, tunteiden nimeämistä. Cacciatore huomauttaa että tulkintamme siitä, mikä on seksuaalista, riippuu aina siitä, mitä me näemme seksuaalisena toimintana. Lähtöajatus on se, että kaikki leikit ovat sallittuja, mutta lapsille on kerrottava leikin rajat, kuten että pitää saada poistua kun tahtoo, kenellekään ei saa tulla paha mieli, eikä ketään saa pakottaa mihinkään ja jokaisella on oikeus päättää omasta kehostaan, mitä haluaa sen kanssa kokea. Raisa Cacciatoren mukaan jos lapsella nähdään selkeästi aikuisseksuaalisuuteen kuuluvia tekoja tai lapsella on ahdistunutta tai pakonomaista seksuaalista käytöstä, on asiaan puututtava ja selvitettävä tilannetta tarkemmin. (Cacciatore 2013.)

Kysymykseen tarvitaanko seksuaalikasvatusta päiväkodissa Cacciatore vastaa, että sitä tarvitaan ja sitä on, vaikkei kasvattaja sitä tiedostaisikaan. Tällöin kasvatus kannattaa tehdä siis tietoisesti ja suunnitelmallisesti, jottei jokainen kasvattaja tee tilanteesta riippuen mitä sattuu tai ajattelee mikä on oikein. Lapsi on aina seksuaalinen, koska lapsella on keho ja sen toiminnot, sekä oppimisprosessi, uteliaisuus ja leikillisuus mukana. Lapsi rekisteröi koko ajan mitkä asiat ovat sallittuja ja kiellettyjä, mistä aikuinen suuttuu tai hermostuu tai hämmentyy ja mistä asioista sanotaan, että hyi

tuhmaa ja ei saa. Ja kaikki kosketus ja kaikki, miten omasta kehosta puhutaan, on seksuaalikasvatusta. (Cacciatore 2013.)

Seksuaalikasvatus jo pienestä lapsesta alkaen on Cacciatoren mukaan tärkeää sen vuoksi, kun varhaiskasvatuksen tavoitteena on terveen kasvun ja kehityksen tukeminen, niin kehollisuus ja seksuaalisuus on oleellinen osa tervettä kasvua ja kehitystä. Seksuaalikasvatuksen arvot ja periaatteet on sisäistettävä, jottei loukattaisi lasta. Loukkaamalla ja likaiseksi tai pahaksi leimaamalla voidaan lapselle aiheuttaa vaurioita, joita saattaa sitten jälkikäteen olla vaikea korjata. Jos mennään sen refleksin mukaan, miten itsekkin on kasvatettu, niin helposti nousee tunteita että hyi häpeä ja ei tolleen saa tehdä, ei tommosta saa kysyä ja toi on tosi rumaa. Keskustelua voidaan käydä kodin ja ammattilaisten välillä siitä mikä on kunkin tahon tehtävä, käytännöistä voidaan sopia. Kaikissa kodeissa ei osata puhua lapsen kanssa seksuaalisuudesta ja Cacciatoren mukaan harva hänen luennoillaan käynyt on itse saanut riittävää tai ikään sovitettua seksuaalikasvatusta kotona. (Cacciatore 2013.)

Miten sitten suhtautua lapsen seksuaalisuuteen? Kasvattajan tulisi nähdä se, että seksuaalisuus on hyväksyttävä ja arvokkaaseen kehoon, hellyyteen ja turvallisuuteen, nautintoon ja kaikkeen mukavaan ja aina vapaaehtoiseen liittyvä asia, ei koskaan mitään väkisin. Kaikki me ollaan erilaisia ja omanlaisia, kaikkia pitää arvostaa ja kaikkia voidaan ihaila omanlaisina. Unnutukseen Cacciatore ehdottaa suhtauduttavan samalla tavalla kuin nenän kaivamiseen, että se voi olla kauhean kivaa, mutta sitä ei ole tapana tehdä muiden nähden. (Cacciatore 2013.)

Cacciatore kertoo että kiinnostusta lapsen seksuaalikasvatukseen löytyy tällä hetkellä ammattilaisilla ja luentoja kysellään säännöllisesti. Suomessa on aika vapaa asenneilmasto seksuaaliasioissa. Suomalainen saunakulttuuri, se että asioista puhutaan aika terveyslähtöisesti eikä moraalilähtöisesti, kun lapsia kasvatetaan, niin se on hyvä pohja. (Cacciatore 2013.)

3.6 Kasvattajan tunteet

Oikea ajattelu ei ole tunteetonta, vaan tunteet ovat läheisessä suhteessa ajatteluun. Tunteet vaikuttavat tapaamme nähdä ulkopuolinen maailma. Oppiminenkin on riippuvaista tunteista ja asenteista. Oppiminen ei ole pelkkä ajatusprosessi, vaan oppimisen ymmärtämiseksi on kiinnitettävä huomiota niihin tekijöihin, jotka saavat ajatusprosessit liikkeelle. Oppijan on nähtävä oppiminen itselleen mielekkääksi ja hänen on oltava valmis näkemään todellisuus uudessa valossa, vaikka se olisi

tunnetasolla epämiellyttävää. (Puolimatka 2011: 197-198.) Eli vaikka ihminen kuulisi uutta tietoa, hän ei välttämättä ota sitä käyttöön mikäli se on ristiriidassa vanhan tiedon kanssa, eikä henkilöllä ole motivaatiota lähteä sitä muuttamaan. Tämä on tärkeä huomioida koulutuksissa: täytyy keskustella myös vanhasta tiedosta, miksi se pitäisi korvata uudella. Useisiin tunteisiin kuuluu yhtenä tekijänä taipumus käyttäytyä tietyllä tavalla. Tunteet ovat myös sidoksissa tietoon, arviointiin ja pohdintaan. Tunteet viestivät informaatiota, koska tunteisiin sisältyy tilannetta koskeva spontaani tunnearvostelma. Tunteet kehottavat meitä tekemään jotakin tai varottavat meitä. (Puolimatka 2011: 333-335.)

Vaikka lapsen tärkein suoja on yleensä oma perhe, joutuu varhaiskasvatuksen piirissä oleva lapsi turvautumaan tavalla tai toisella myös hoitajiinsa. Kasvattajien toimintaan ”hankalasti” käyttäytyvien lasten kanssa vaikuttavat puolestaan aikuisen omat lapsuuskokemukset, tunteet, koulutustausta, ammattitaito sekä jaksaminen työssä. (Oulasmaa – Riihonen 2013: 23.)

Monelle kasvattajalle oman alan asiantuntijuus merkitsee esimerkiksi sitä, että kykenee tekemään työssään parhaansa huolimatta omista tunteista. Aikuinen voi kuitenkin välillä joutua tunnekuohun valtaan, mikä usein näkyy ulospäinkin. On täysin luonnollista, että kasvattajan oma tunne-elämä tulee välillä näkyviin tavalla tai toisella – kukaan ei ole täydellinen. Aikuisessa herännyt tunne voi ottaa joskus vallan, ja kasvattaja saattaa jopa toimia tunteensa mukaisesti. Kasvattajan peitellessä tunteitaan, lapsi saattaa jokatapauksessa aistia sanatonta viestintää, jolloin on parempi keskustella tilanteesta yhdessä lapsen tai työtovereiden kanssa päästäkseen tunteen yli. Onneksi asioista voi puhua lapsen kanssa jälkikäteen, ja tarvittaessa aikuinen voi pyytää anteeksi. Omien tunteiden taustoja voi myös pohtia. Usein ihmisiä harmittavat erityisesti sellaiset asiat, jotka ovat herkkiä kohtia omassa elämässä. (Oulasmaa – Riihonen 2013: 41-44.)

Varhaiskasvatuksessa tulee vastaan tilanteita, joissa aikuinen voi kokea samalla hetkellä useita, jopa toistensa kanssa ristiriidassa olevia tunteita. Tunteiden sekamelskan täyttämien työpäivien jälkeen voi työntekijällä olla väsynyt ja loppuun ajettu olo. Varhaiskasvattajat tuovat omat henkilökohtaiset elämäkokemuksensa ja lapsuuden muistot mukaan kasvatustilanteisiin. Vaikka työntekijöinä on alan koulutuksen saaneita ammattilaisia, joilla voi olla erittäin vankka työkokemus, suhtautuminen lapsiin ei riipu vain koulutuksesta vaan myös esimerkiksi kunkin aikuisen omista lähtökohdista ja elämähistoriasta. (Oulasmaa – Riihonen 2013: 45.)

Lapset uskaltavat ilmaista itseään nykyään enemmän. Monet aikuiset kokevat itsensä kuitenkin edelleen epävarmoiksi lapsen seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Aikuiset eivät tiedä, miten suhtautua, pitäisikö heidän puuttua asiaan ja milloin pitäisi vai pitäisikö heidän olla näkemättä. Lapset rekisteröivät nopeasti tällaisen epävarmuuden ja saavat sen käsityksen, että he liikkuvat kielletyllä alueella. Tämä on huonoa valistusta. (Aigner – Centerwall 1999: 12.) Aikuiset antavat lapsen käytökselle seksuaalisia merkityksiä aikuisiän kokemustensa perusteella, ja heidän on joskus hyvin vaikeaa nähdä asioita lasten silmin. Lasten näkökulman omaksuminen on kuitenkin välttämätöntä. (WHO 2010: 22.)

Keho on perusta aistimuksille ja aistitunnoille. Aistiminen on vuorostaan edellytys tiedolle. Kehon sukupuoli ja seksuaalisuutta koskevan tiedon ja ymmärryksen perusta, koska kehoon tallentuu näihin liittyvä kokemus ja tieto, jota jäsenämme kielen avulla itselle ja toisille. (Vilka 2010: 143.)

4 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimusongelma

Lääkintöhallituksen raportissa vuodelta 1989, todetaan seksuaalisen aktiivisuuden voivan parantaa terveyttä ja yksilöiden ja perheiden elämänlaatua. Raportissa tuodaan esiin, että seksuaalisuus voi toimia ruumillisten ja henkisten sairauksien ennaltaehkäisyssä. (Virtanen, 2002:18-19.) Bildjuschkin ja Ruuhilahti toteavat kirjassaan Puhutaan seksuaalisuudesta (2010) että, seksuaalisuus on osa fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja henkistä terveyttämme ja osa minä-kuvaamme. Yksilön seksuaalisuutta ei voi siis ohittaa merkityksettömänä asiana. Kokemus omasta seksuaalisuudesta positiivisena ja sallittuna asiana rakentuu osana lapsuusvuosien kasvua ja kehitystä. Varhainen vuorovaikutus on pohja ihmisen rakkaus- ja aikuissuhteille. (Bildjuschkin-Ruuhilahti 2010: 30.)

Varhaiskasvattajien tietämys lapsen seksuaalisuudesta tuntuu olevan hyvin vaihtelevaa, kuten Hanna Vilka kirjassaan Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen (2010) toteaa: Sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan opetussuunnitelmiin ei tunnu mahtuvan opetukseen integroituna ja läpileikkaavana sukupuoli- ja seksuaalitietoisuus, puhumattakaan itsenäisestä opintojaksosta. Näillä aloilla kuitenkin kohdataan tulevaisuudessa monenlaisia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. (Vilka 2010: 143.) Sukupuoli ja seksuaalisuus ovat pulmallisia asioita joillekin

varhaiskasvattajille. Ammattilaisten käsityksiin vaikuttaa usein opittu ajatus, että kaikkien täytyy ajatella ja käyttäytyä normatiivisella tavalla. (Vilkkä 2010: 85.) Vanhentunutta ja väärääkin tietoa saattaa olla periytyneenä tapoihin ja asenteisiin, ja koulutuksen vähyyden, seksuaalisuudesta kirjoitetun aineiston vaikeaselkoisuuden sekä yhteisten ohjeistusten puuttuessa seksuaalisuuden saralla vallitsee kirjavat käytännöt suhtautumisessa ja kasvatuksessa. Lapsuuden kasvuympäristö ei ole merkityksetön. Rohkaisevassa tunneilmastossa, jossa kannustetaan lapsia rehellisyyteen itseään kohtaan ja jossa lapsi hyväksytään sellaisena kuin on, lapsen on helpompi löytää oma sukupuoliensa ja seksuaalisuutensa myönteisenä asiana. (Vilkkä 2010: 137.)

Lähtöoletukseni opinnäytetyön aiheeseen liittyen ovat: 1) Lapset leikkivät seksuaalisia leikkejä ja ovat seksuaalisia. Lapset ovat päiväkodissa aikuisten näkyvissä, kun tilat ovat pienet, joten aikuiset näkevät lasten keskisiä seksuaalisia leikkejä. 2) Varhaiskasvattajilla ei ole tarpeeksi tietoa lapsuuden seksuaalisuudesta. Lastentarhanopettajan koulutukseen ei kuulu riittävästi opetusta aiheesta. 3) Varhaiskasvattajat reagoivat lapsen seksuaalisuuteen kirjavalla tavalla, jopa vahingoittavasti kielteisillä reaktioillaan. Kasvattajat eivät tiedä riittävän hyvin miten tukea lasta seksuaalisuuden kehitymisessä.

Tavoitteenani on kuvata opinnäytetyössä sitä, mistä tekijöistä lapsen seksuaalisuuden tukeminen päiväkodissa koostuu sekä mitä ilmiöitä siihen liittyy. Haluan myös nostaa lapsen seksuaalisuuden ja kasvattajien suhtautumisen siihen päiväkodeissa puheenaiheeksi. Toivoisin kasvattajien kiinnostuvan seksuaalikasvatuksesta ja ottavan selvää lapsen seksuaalisuuden tukemisesta. Toivottavasti myöhemmin saataisiin vielä opas lastentarhanopettajille ja kasvattajille, miten tukea lapsen seksuaalista kehitystä päivähoitossa ja miten käytännössä toteuttaa seksuaalikasvatusta lapsille. Tutkimusongelmani kysyy, miten lastentarhanopettaja tukee tai voisi tukea lapsen seksuaalista kehitystä päiväkodissa. Tutkimuskysymyksinäni ovat seuraavat kysymykset:

1. Minkälaisena lapsen seksuaalisuus näkyy päiväkodissa?
2. Minkälaisia kokemuksia kasvattajilla on lapsen seksuaalisuudesta päiväkodissa? Minkälaisia tunteita ja reaktioita se kasvattajissa herättää?
3. Mitä on lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa? Onko kasvattajilla riittävästi tietoa. Miten seksuaalikasvatus toteutuu tällä hetkellä päiväkodissa?

5 Opinnäytetyön prosessi, menetelmät, aineisto ja analyysimenetelmät

Tiedonantajien määrän ratkaisevat käytännössä käytettävissä olevat tutkimusresurssit. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin. Niissä pyritään mm. kuvaamaan jotain ilmiötä, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. (Tuomi –Sarajärvi 2009: 85.) Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen, sillä halusin vähemmän tunnetusta ilmiöstä hyvän ja jokseenkin syvällisen kuvan. Tiesin aiheeni hyvin laajaksi, joten pyrin alusta asti rajaamaan opinnäytetyöni aihetta mahdollisimman paljon, kuitenkin niin, ettei aiheen monisävyisyys ja laaja näkökulma vaarantuisi. Halusin lukijoiden saavan aiheesta edes jonkinlaisen kokonaiskuvan, jotta aiheen monisävyisyys tulisi ilmi. Opinnäytetyön aineisto koostuu 20 helsinkiläisen lastentarhanopettajan webropol – kyselyn vastauksista. Olin hyvin onnellinen siitä, että Väestöliitto lähti toteuttamaan kyselyä laajemmassa mittakaavassa, jolloin luotettavuus ja yleistäminen ovat eri tasolla. Omassa opinnäytetyössäni selvitän kuitenkin helsinkiläisten lastentarhanopettajien kokemuksia ja lukija voi sitten verrata tämän opinnäytetyön tuloksia Väestöliiton koko Suomea kattaviin tuloksiin. Vastaajat työskentelivät nimikkeellä lastentarhanopettaja, mutta heidän joukossaan oli sekä sosionomeja ammattikorkeakoulu taustalla että lastentarhanopettajia yliopisto koulutuksella.

Opinnäytetyön teko prosessini lähti käyntiin jo vuoden 2011 syksyllä, jolloin aloin lukemaan teoriaa seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta. Hain google – hakukoneella, google scholarilla sekä kirjaston tietokannoista erilaisilla hakusanoilla tietoa lapsen seksuaalisuudesta, seksuaalikasvatuksesta sekä näiden tukemisesta. Etsin kirjallisuudesta myös lähdeluetteloiden kautta uusia lähteitä. Sain Helsingin kaupungilta tutkimusluvan keväällä 2013. Tällöin kyselin yliopistoilta Suomessa minkälaisia opintoja kuuluu lastentarhanopettajan koulutukseen liittyen lapsen seksuaalisuuteen. Vastauksissa (kolme vastausta) tuli esille, että erillistä opintokokonaisuutta lapsuuden seksuaalisuudesta ei ole ja se, että lapsen seksuaalisuutta käsitellään yhtään syvemmin, jää usein opiskelijan oman aktiivisuuden varaan. Katsoin myös helsinkiläisten ammattikorkeakoulujen sosionomi AMK:n koulutuksen opinto-oppaista opintojen sisältöjä. Kaikissa oppilaitoksissa oli viiden tai korkeintaan kymmenen opintopisteen verran lapsen kehitykseen, oppimiseen tai kasvattamiseen sekä näiden tukemiseen liittyviä opintoja. Nämä ovat kaikki isoja kokonaisuuksia, joten mikäli lapsen seksuaalisuutta näissä käsitellään edes, se jää hyvin vähäiseksi. Olin myös yhteydessä Väestöliiton lastenpsykiatri Raisa

Cacciatoreen ja hän lupautui antamaan minulle opinnäytetyötä varten haastattelun. Haastattelu toteutui 6.3.2013 Väestöliiton tiloissa. Nauhoitin keskustelun ja litteroin sen tietokoneelle. Käytin asiantuntijahaastattelu aineistoa opinnäytetyössäni teoria pohjani tukena.

Haastattelutilanteessa Raisa Cacciatore ehdotti minulle yhteistyötä, sillä he olivat kiinnostuneita tekemään laajan kyselyn lapsen seksuaalisuudesta päivähoitossa kasvattajille. Sovimme, että teen kysymykset kyselyyn yhdessä Väestöliiton tutkijatiimin kanssa ja toukokuun alussa aloitimme kysymysten hionnan. Pidin huolen siitä, että kyselyssä oli minun opinnäytetyöni tutkimusongelman kannalta relevantteja kysymyksiä, sekä sellaisia mistä olin kiinnostunut. Teoriaa lukiessani olin saanut jo hyvän käsityksen lapsen seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta ja tiesin minkälaisia asioita halusin tutkia opinnäytetyössäni. Tapasin Väestöliiton Susse Ingman-Fribergiä heti aluksi ja pidimme yhdessä kysymyksiin paneutuvan aivoriihen. Tämän jälkeen Susse Ingman-Friberg hioi kysymyksiä ja hän lähetti sähköisesti niitä kommentoitavaksi minulle sekä Väestöliiton Raisa Cacciatorelle ja Anneli Miettiselle muutaman kerran. Kysymykset valmistuivat muutamassa viikossa, jonka jälkeen menin Väestöliitolle niitä lähettämään 15 päiväkotiin Helsingissä, joihin olin saanut puhelimitse luvan lähettää kyselyn. Sain määräaikaan mennessä seitsemän vastausta. Loput 13 vastaajaa sain Väestöliiton vastaavasta (täysin samasta) kyselystä, josta minulle valittiin helsinkiläisten lastentarhanopettajan vastaukset. Kyselyn ajankohta oli toukokuun lopulla, joka osoittautui haastavaksi ajankohdaksi, sillä lastentarhanopettajat olivat kiireisiä kevätjuhlien ja lomalle lähdön takia.

Strukturoitu haastattelu tai lomakehaastattelu on edeltäkäs muotoiltu ja kysymykset esitetään kaikille haastateltaville samanlaisina ja samassa järjestyksessä. Puolistrukturoitu haastattelu on edellisen kaltainen, mutta poikkeaa siinä, että ei ole olemassa valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltava vastaa omin sanoin. (Helakorpi 1999: 55.) Kyselylomakkeessani oli molempia aineksia, ensin strukturoitu lomakehaastattelu osio ja sitten puolistrukturoitu avointen kysymysten osio. Strukturoidut kysymykset olivat järjestetty 12 osioon, jossa oli allekkain kahdesta kahteenkymmeneen kysymystä. Osassa kysymyksiä oli vastausvaihtoehtoina päivittäin, viikottain, kerran pari kuukaudessa, harvemmin tai en koskaan – vaihtoehdot. Toisessa osassa vaihtoehdot vastauksiin olivat täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, hiukan eri mieltä sekä täysin erimieltä. Avoimia kysymyksiä oli yhteensä yksitoista. Minä käytin opinnäytetyössäni vain osaa kysymyksistä eli niitä, jotka toivat tutkimusongelmaan tarvittavaa tietoa.. En käyttänyt tunnistetietoja, kuten

ikä, koulutus tai kokemustietoja. En nähnyt niiden tuovan lisäarvoa opinnäytetyöni tuloksiin, sillä otos on sen verran pieni.

Mietin ensin jättäisinkö kokonaan kyselyn lomakehaastattelukysymykset opinnäytetyöstäni pois. Päätin kuitenkin ottaa osan mukaan, jotta vastaajien vastausten hajonta tulisi paremmin esille kuin se olisi tullut pelkästään avointen vastausten osalta. Myös tapahtumien yleisyys sekä vastaajien mielipiteet tulivat paremmin esille suljettujen kysymysten kautta. Kvalitatiiviseen tutkimukseenkin voi kerätä pienimuotoisia kyselyaineistoja, mutta havaintoyksiköiden vähäisyys ei anna mahdollisuutta käyttää esim. tilastollista testausta. Tilastollisia menetelmiä voidaan kuitenkin käyttää rajoitetussa määrin myös kvalitatiivisessa tutkimuksessa. (Kananen 2010: 67.) Strukturoiduista kysymyksistä otin taulukoitavakseni seuraavat teemat, joista niistäkin pudotin sellaiset kysymykset pois, jotka eivät olleet opinnäytetyöni tutkimusongelmaa ajatellen tärkeitä: Onko omassa koulutuksessasi käsitelty seuraavia lapsen seksuaalisuuteen liittyviä aiheita? Kuinka paljon sinä puhut lapsille seksuaalisuuteen liittyvistä asioista? Millaisia ovat teidän päivähoiton tai varhaiskasvatuksen ryhmässä ja työtiimissä toteutuvat käytännöt? Millaisia ovat mielipiteesi liittyen lasten seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen? Millaisia tapahtumia juuri sinä olet havainnut päivähoiton ja varhaiskasvatuksen arjessa?

Puolistrukturoiduista kysymyksistä käytin opinnäytetyössäni seuraavia kysymyksiä: Mitä ajatuksia pienten lasten seksuaalikasvatus herättää sinussa? Miten toteutat seksuaalikasvatusta työssäsi? Miten toimit tilanteissa, joissa lapsi ilmentää seksuaalisuutta? Minkälaisia tunteita lapsen seksuaalisuus herättää sinussa työssäsi? Minkälaisia leikkejä ja toimintoja näet, jotka mielestäsi ovat seksuaalisia? Minkälainen seksuaalinen käytös on mielestäsi sallittua lapselle ja millaiseen pitää puuttua? Näiden kysymysten avulla uskoin saavani kattavan kuvan lapsen seksuaalisen kasvun tukemisesta päiväkodissa. Avoimet kysymykset valitsin sen takia, että saisin vastauksissa sellaistaakin tietoa, mitä en voisi ennalta välttämättä arvata. Kysymykset asettelin ilmiöstä jo tiedetyn perusteella.

Aineisto oli minulle Väestöliitolta lähetettäessä taulukoituna valmiiksi exceliin, josta luokittelin aineiston avoimet vastaukset ja suljettujen kysymysten vastauksille tein taulukot, joita analysoin. Laskin lukumäärille prosentit ja keskiarvot kuvaamaan vastaajien osuutta ja kirjoitin taulukot auki sanallisesti. Vaikka laadullisessa opinnäytetyössä ei yleensä käytetä prosentteja tai vastaajien määrää kuvaavia

ilmaisuja usein pienen vastaajajoukon vuoksi, halusin kuitenkin esittää jonkunlaista volyymia aiheesta ja ajattelin sen edistävän luettavuutta.

Aineistolähtöisessä sisällön analyysissä yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällön analyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 112) Puolistrukturoitujen kysymysten kohdalla lähdin etsimään aineistolähtöisesti sitä, mitä aineistosta löytyi. Numeroin vastaajat. Tiivistin aineiston koodaamalla tekstisegmentit erilaisiin luokkiin. Etsin aineistosta kuhunkin kysymykseen vastaavat kohdat ja taulukoin ne. Tämän jälkeen yhdistin teemoja luokiksi kokoamalla alakäsitteitä yläkäsitteiden alle. Taulukkoon tuli lopulta aineistosta suoraan otettu aiheen kuvaus, ja toiselle puolelle taulukkoa niistä rakentamani yläkäsitteet. Teemoittelu painottaa, mitä kustakin teemasta on sanottu. Kyse on laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Näin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. (Tuomi ja Sarajärvi 2009: 93.) Teemoittelun avulla sain aineistosta esille samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, joita sitten vertailin keskenään. Kategorioiden muodostaminen on analyysin kriittinen vaihe, sillä tutkija päättää tulkintansa mukaan millä perusteella eri ilmaisut kuuluvat samaan tai eri kategoriaan. Analyysiä jatketaan yhdistämällä saman sisältöisiä alakategorioita toisiinsa ja muodostamalla yläkategorioita. Lopulta kaikki yläkategoriat yhdistetään yhdeksi kaikkia kuvaavaksi kategoriaksi. (Tuomi ja Sarajärvi 2009: 101.) Näin sain kiteytettyä vastaukset niitä kuvaaviksi kategorioiksi, ja näin haastateltavien näkökannat tulivat lukijoille paremmin esille.

Kyselyn pituus saattoi uuvuttaa vastaajat, tämän voi päätellä siitä, että moni oli lopettanut kyselyyn vastaamisen loppupuolella. Avoimet kysymykset olivat kyselyn lopussa ja tästä syystä juuri näihin kysymyksiin sain lopulta parhaimmillaan vain 15 vastaajan aineiston. Minulle olisi ollut näin jälkiviisaana parempi, jos olisin tehnyt erillisen kyselyn, joka olisi ollut huomattavasti lyhyempi. Tällöin avoimiin kysymyksiin vastaamiseen olisi varmasti jaksettu panostaa enemmän. Meillä oli kuitenkin tiukka aikataulu ja sain lopulta mielestäni ihan kohtuullisen aineiston kyselyn massiivisuudesta huolimatta.

Tarkoitukseni alun perin oli tehdä teemahaastattelu lastentarhanopettajille. Päädyin kuitenkin tekemään haastattelun internet lomakkeella, kun tähän tarjoutui mahdollisuus Väestöliiton yhteistyön kautta. Internet kyselyssä tiedon määrä on kohtalainen, anonymius korkea, haastattelijan vaikutus olematon, ja tällainen kysely on nopea

toteuttaa ja sen kustannukset ovat pienet (Kananen 2010: 95). Internet lomakkeen hyvät puolet ovat herkän aiheen kyseessä ollessa anonyymius ja haastattelijan puuttuminen, etenkin kun on kyse kokemattomasta haastattelijasta. Aran aiheen ollessa kyseessä, voi olla että anonyymisti internetissä vastaajat vastaavat myös avoimemmin, kun heidän ei tarvitse arastella haastattelijaa.

6 Tutkimustulokset

Jaottelin haastattelukysymykset kolmeen eri luokkaan, jotka ovat lasten seksuaalisuus päiväkodissa, kasvattajien tunteet sekä seksuaalisen kasvun tukeminen. Jokaisessa osiossa on mukana strukturoidut kysymykset sekä puolistrukturoidut kysymykset.

6.1 Lapsen seksuaalisuus päiväkodissa

6.1.1 Seksuaaliset leikit päiväkodissa

Lastentarhanopettajat näkevät päiväkodissa monenlaisia lasten toteuttamia seksuaalisia tekoja sekä leikkejä. Lastentarhanopettajilta kysyttiin minkälaisia toimintoja ja leikkejä he näkevät, jotka he mieltävät seksuaalisiksi. Aineistosta nousi kolme teemaa kuvaamaan näitä tekoja ja leikkejä. Muutama vastaaja kertoi ettei ole työssään nähnyt ollenkaan lasten seksuaalisia leikkejä tai seksuaalisuutta.

Taulukko 1. Lasten seksuaaliset leikit

Sukuelinten esittely, unnutus, itsen koskettelua	
Laulut, joissa puhutaan sukuelimistä, puhetta	
Pussailu, halaus, lähentely, leikit, joissa helliä tunteita ilmaistaan puheen tai koskettamisen kautta, lapsi kertonut nuolleensa toisen lapsen sukuelimiä, jalkojen levittäminen, pippelin teippaus, sukuelimiin tavarain laittaminen	Itseen kohdistuva kosketus
Majaleikeissä riisuutuminen ja toisten kehon tutkiminen, tyynyn synnyttäminen, lääkärileikit, nuket alasti: törmäilevät, nukkuvat päällekkäin	Toiseen lapseen kohdistuva kiinnostus
Ihailu, ihastus toiseen, kädestä kiinnipito, hihitys, kiinnostus toiseen sukupuoleen	Seksuaalinen ilmaisu kielen kautta

En mitään

Toiseen lapseen kohdistuva kiinnostus sisälsi toisen koskettamista sekä tunteiden osoittamista toista lasta kohtaan. Toisen lapsen koskettamista oli muun muassa pusut, halaukset, lähentelyt ja kädestä kiinnipidot sekä yksittäiset kokemukset, kuten lelun työntäminen toisen sukuelimiin sekä toisen sukuelimen nuoleminen. Kiinnostusta toiseen lapseen osoitettiin ihastumisen tunteen kautta sekä yhteisissä hellissä leikeissä ja hihittelyissä. Mielikuvitusleikeissä kuten, koti - , maja - ja lääkäroleikeissä tutkittiin toisten lasten kehoja ja riisuttiin omia vaatteita. Myös lelut yhteisissä leikeissä olivat mukana ilmentämässä lapsen seksuaalisuutta.

Ihailu, hihitys, lähentely, jalkojen avaaminen, tyynyn synnyttäminen, rintojen koskeminen, muu koskettelu, makaaminen tyynyillä. (vastaaja 13)

Majaleikissä majan pimeyden turvin lapset saattavat ottaa omatkin pökyt pois ja "haistella" kaverin pylyä. Barbit ja Action Manit hilluvat alasti ja törmäilevät hysteerisesti hihittäen. Lapset piilottavat niitä lelulaatikon alle "nukkumaan" päällekkäin. (vastaaja 10)

Itseen kohdistuvaa kosketusta oli muun muassa unnutus, sukuelinten esittely sekä sukuelimillä leikkittely. Moni vastaaja puhui unnutuksesta, muutama itsetyydytyksestä. Olipa joku lapsi teipannut omaa pippeliäänkin.

Sukupuolielinten esittelyä (vastaaja 1)

Unnutusta ja itsen koskettamista. (vastaaja 9)

Seksuaalinen ilmaisu kielen kautta piti sisällään seksuaalisen puheen, kuten "rivot" jutut sekä laulut, joissa kerrotaan esimerkiksi sukuelimistä.

... lauluja, joissa puhutaan pepusta, pippelistä ja pimpistä. (vastaaja 1)

Puhetta lähinnä. (vastaaja 8)

Taulukko 2. Millaisia tapahtumia juuri sinä olet havainnut päivähoiton ja varhaiskasvatuksen arjessa?

	Usein 1	Joskus 2	Harvoin 3	Ei koskaan 4	En osaa sanoa 5	Yhteensä	Keskiarvo
Olen havainnut, että toisten hoitolasten	4 (20%)	7 (35%)	9 (45%)	0	0	20	2,25

seksuaaliset leikit tai teot hämmentävät toisia lapsia.							
Olen huomannut, että lapset toteuttavat seksuaalisuuteen liittyvät tutkimukset ja leikit yleensä aikuisilta salassa.	12 (60%)	6 (30%)	2 (10%)	0	0	20	1,5
Ryhmässämme lapset tutkivat toistensa kehoja, myös sukupuolielimiä.	0	7 (35%)	11 (55%)	1 (5%)	1 (5%)	20	2,8
Ryhmässämme on lapsia, jotka tyydyttävät itseään avoimesti.	1 (5%)	10 (50%)	6 (30%)	3 (15%)	0	20	2,55
Ryhmässämme on lapsia, jotka pyrkivät näyttelemään sukupuolielimiään.	1 (5%)	7 (35%)	8 (40%)	4 (20%)	0	20	2,75
Näen lasten leikkivän seksuaalisia leikkejä, esim. leikkivän yhdyntää nukeilla.	0	3 (15%)	6 (30%)	11 (55%)	0	20	3,4

Lastentarhanopettajien käsitykset erosivat aikalailla toisistaan tämän osion kysymyksissä. Hieman yli puolet oli sitä mieltä, että toisten lasten seksuaaliset leikit joko usein tai joskus hämmentävät toisia lapsia. Toisaalta sitten melkein puolet arvioi, että lapset häiriintyvät harvoin toisten lasten seksuaalisista leikeistä. Suurin osa kasvattajista oli sitä mieltä, että lapset leikkivät seksuaalisia leikkejä aikuisilta piilossa joko usein tai joskus. Toisten lasten kehoja tutkittiin vastaajien mukaan harvemmin, joskus tai harvoin vastauksia oli 18/20, yksi vastaaja oli myös sitä mieltä, ettei heillä lapset tutki koskaan toisten lasten kehoja.

Vastaajista suurin osa oli joskus törmännyt avoimesti unnuttavaan lapseen, kolme eivät olleet sellaista koskaan nähneet. Saman suuntaisesti myös sukupuolielimiään näytteleviä lapsia vastaajien mukaan tavataan satunnaisesti, hieman alle puolet vastaajista oli nähnyt harvoin tällaista ja 35% joskus, 20% ei ollut koskaan nähnyt ryhmässään tämänlaista käytöstä. Vastaajat olivat nähneet harvoin lasten seksuaalisia leikkejä esimerkiksi nukeilla, puolet vastaajista ei ollut koskaan nähnyt sellaisia leikkejä.

6.1.2 Sallittu seksuaalinen käytös lapsella

Lastentarhanopettajat vastasivat kysymykseen minkälainen seksuaalinen käytös on heidän mielestään sallittua lapselle ja millaiseen pitäisi puuttua. Sallittua toimintaa jaottelin kahteen teemaan: unnutus omassa rauhassa sekä toisen lapsen positiivinen huomioiminen tai kosketus.

Taulukko 3: Sallittu seksuaalinen käytös

Unnutus rauhassa esim. nukkumahetkellä	
Pusut, halailu, paja	Unnutus omassa rauhassa
Tykkäämisestä puhuminen	Toisen lapsen positiivinen huomioiminen tai kosketus
Positiivinen kiinnostus	
Lääkärileikit, joissa sovussa tutkitaan kehoja	

Unnutus tai omien sukupuolielinten tutkiskelu sallittiin omassa rauhassa, kuten nukkumistilassa. Eräs vastaaja rauhoitteli unuttavaa lasta kuitenkin lopulta, jotta hän saisi unta tai rauhoituttua.

Unnutus sallittua, kunhan aikuinen välillä rauhoittelee lasta jotta vihdoin lepäisi/nukkuisi päivälevolla. (vastaaja 3)

Mielestäni esim unuttamista ei saa kieltää kokonaan. Lapselle voi opettaa, että sitä tehdään omassa rauhassa. Tämä siksi, ettei lapselle jää kielteistä ja häpeällistä oloa jostakin, joka tuntuu hyvältä. (vastaaja 9)

Toisen lapsen huomioiminen hyvässä hengessä sekä myös kosketus koettiin sallituksi toiminnaksi. Tällaisia toimintoja oli esimerkiksi pusut, halaukset ja paja. Myös kuvitteluleikeissä, kuten lääkäri- ja majaleikeissä toisen tutkiminen nähtiin sallituksi, kun kaikki lapset hyväksyvät tämän. Myös toisesta kiinnostus ja tykkäämispuheet muutama vastaaja nosti sallituksi.

Pussailu, halailu, kädestä tai päähän pajaaminen sekä tykkäämisestä puhuminen on ok.. (vastaaja 10)

Mielipiteet erosivat jonkun verran siinä mikä on sallittua ja mikä ei. Eräs vastaaja kertoi hänen ryhmässään kiellettävän toisten lasten sukuelinten tutkimisen.

Sellaiset lääkärileikit, joissa tutkitaan toisen lapsen sukupuolielimiä, lopetamme heti. Jokaisella on oikeus yksityisyyteen. (vastaaja 7)

6.1.3 Kielletty seksuaalinen käytös

Kielletyksi toiminnaksi vastauksista nousi kolme teemaa: omien sukupuolielinten esittely, toiseen henkilöön tai itseen kohdistuva epäkunnioitus sekä ei-ikäsoinen puhe tai leikki.

Taulukko 4. Kielletty toiminta

Unnutus yleisellä paikalla, avoin akti, pippelin teippaaminen, pimpin esittely, voimakas omien ruumiin osien esittely	Omien sukuelinten esittely
Toisen lapsen pakottaminen, lasta vahingoittava toiminta	Toiseen henkilöön tai itseen kohdistuva epäkunnioitus
Toisen lapsen sukuelinten tutkiminen, aikuisen tai lapsen koskettelu rintojen tai sukuelinten alueelta, esineiden tunkeminen sukuelimiin tai peräaukkoon, liiallinen innokkuus toisen kehoa kohtaan, epäkunnioitus toisen kehoa kohtaan	Ei-ikäsoinen puhe tai leikki
Ei-ikäsoinen puhe tai leikki, vain aikuisen maailmaan liittyvät leikit tai puheet, kuten seksiin. Roisit seksipuheet, rivouksien huutelu	

Kiellettynä seksuaalisena toimintana nähtiin omien sukuelinten esittely sekä unnutus yleisillä paikoilla. Omien ja toisten sukuelinten esittely tai unnutus oli sallittua muutaman vastaajan mielestä kaikkien osapuolten hyväksyessä tilanteen tai omassa rauhassa esimerkiksi päiväunihetkellä, mutta ei silloin kun yhdessä tehdään jotain yleisellä paikalla, kuten yhteisissä toimintatuokioissa. Osa ei hyväksynyt ollenkaan sukuelinten esittelyä tai toisten lasten sukuelinten tutkimista. Yksi vastaajista oli puuttunut myös muihin lapsen omiin sukuelimiin kohdistuviin tekemisiin, kuten esineiden työntämiseen peräaukkoon. Eräs vastaajista ei hyväksynyt tytön sukupuolielinten esittelyä ryhmälle.

Pitäisi puuttua voimakkaaseen omien ruumiin osien esittely viehtymykseen tai muiden kehon kunnioittamattomuuteen.. (vastaaja 18)

Olen puuttunut avoimeen aktiin ja esineiden tunkemiseen peräaukkoon ja pippelin teippaamiseen. Nämä leikit ovat liian rajuja ja vanhemmat myös kavahtavat niitä. (vastaaja 11)

Kaikki minkä ajateltiin vahingoittavan lasta tai lapsia vastaajat olivat lapsilta kieltäneet. Tällaisia asioita oli esimerkiksi toisen kehon epäkunnioitus tai ylipäättään sellainen toiminta missä lapsi ei halua olla mukana. Toisen lapsen pakottaminen tekemiseen mukaan oli kiellettyä toimintaa vastaajien mukaan. Muutaman vastaajan mukaan kiellettyä oli myös sekä lapsen, että aikuisen sukuelimiin koskeminen.

Kaikkeen sellaiseen pitää puuttua mikä vahingoittaa lasta tai mitä lapsi ei halua. (vastaaja 16)

Kaikki sellainen mikä tuntui kuuluvan aikuisten maailman puolelle tai ei ollut ikätasoista, oli lapsilta kiellettyä. Seksi ja muut ”rivoudet” lasten puheissa ja teoissa ei ollut sallittua päiväkodissa vastaajien mukaan.

Roisit seksipuheet eivät kuulu lasten korville eikä suuhun.. (vastaaja 10)

Mielestäni kaikki vain aikuisten maailmaan liittyvä, esim. seksi ym. eivät ole asioita, joita lapsen on hyvä leikkiä. Jos lapsi ilmaisee kiinnostusta seksiä tms. kohtaan, voin jutella hänen kanssaan, ja kertoa että ne ovat aikuisten juttuja, ja että hänkin voi leikkiä niitä leikkejä sitten aikuisena, kun haluaa itse tehdä lapsia. (vastaaja 20)

6.1.4 Tiivistelmä lapsen seksuaalisuudesta

Kyselyyn vastanneiden lastentarhanopettajien mukaan lapset leikkivät päiväkodissa seuraavia seksuaalisiksi mieltämiään leikkejä: toisista lapsesta ollaan kiinnostuneita monin eri tavoin, lapsi itse koskettelee itseään eri tavoin sekä lapset ilmaisevat seksuaalisuuttaan kielen kautta. Muutama vastaaja totesi myös, ettei heidän ryhmässään leikitä seksuaalisia leikkejä. Hieman yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että seksuaaliset leikit hämmentävät joskus toisia lapsia. Suurin osa vastaajista oli nähnyt tavannut ryhmässään avoimesti unnuttavan lapsen. Lapsen sukupuolielinten esittelyäkin oli kokenut suurin osa vastaajista ainakin harvakseltaan. Sallituiksi seksuaalisiksi leikeiksi vastaajat määrittivät unnituksen omassa rauhassa sekä toisen lapsen positiivisen huomioimisen tai kosketuksen. Kielletyksi puolestaan mainittiin omien sukupuolielinten esittely, toiseen henkilöön tai itseen kohdistuva epäkunnioitus sekä ei-ikäsoinen puhe tai leikki.

6.2 Kasvattajien kokemukset

6.2.1 Kasvattajien toiminta ja reagointi

Lastentarhanopettajat vastasivat tässä kysymykseen miten he toimivat tilanteissa joissa lapsi ilmentää seksuaalisuutta. Löysin aineistosta viisi teemaa, joilla lastentarhanopettajat kuvailivat toimintaansa kohdatessaan lapsen ilmentämässä omaa seksuaalisuuttaan. Teemat ovat selitys, keskustelu ja ohjaus, neutraalius ja positiivisuus, keskustelu kollegan kanssa, tilanteen toteaminen tai lapsen huomion suuntaaminen muualle sekä tilanteesta riippuva toiminta.

Taulukko 5. Kasvattajien toiminta ja reagointi

Selitys lapselle, juttelu heti tai myöhemmin, keskustelu mikä sopivaa, ohjaaminen, muistutus lapsille oman kehon omista alueista: ei tarvitse antaa koskea, ohjaus käytöksen hillintään	
Keskustelu toisten aikuisten kanssa	Selitys, keskustelu ja ohjaus
Ei tehdä asiasta numeroa, neutraalius, positiivisuus, sopivassa paikassa asian antaminen olla: oma rauha, oma tila lapsille: aikuisen ei tarvitse aina kontrolloida	Neutraalius ja positiivisuus
Huomion suuntaus muualle, jos teko hämmentää toisia	Keskustelu kollegan kanssa
Riippuu tilanteesta: onko ikään kuuluvaa vai epätavallista	Tilanteen toteaminen tai huomion suuntaaminen muualle
Toteaminen ääneen: seksuaalisuus hyvä, häirintä ei, jos häirintää: kieltä ja keskustelu	Tilanteesta riippuva toiminta

Ensimmäiseen teemaan kuuluu asioiden ja toiminnan aukiselitys lapselle, keskustelut ja pohdinnat lapsen kanssa siitä mikä on sopivaa ja mikä ei sekä ohjaaminen ja muistutukset lapsille. Esimerkiksi muistutuksia eräs vastaaja kertoi antavansa ennen maja- ja kotileikkejä siitä, että kehot ovat omia, ja lapsi saa itse päättää mihin häntä ei saa koskettaa. Yksi ohjasi lasta käytöksen hillintään, mikäli kyseessä oli jotain yleisellä paikalla sopimatonta.

Selitän miten toimitaan, esim. pippeliä ei heilutella eteisessä. (vastaaja 3)

Ohjaan lasta hillitsemään käytöstään, jos se on sukupuolisiveellisesti "sopimatonta". (vastaaja 13)

Muutama lastentarhanopettaja oli sitä mieltä, että kasvattajan toimiminen voisi olla mahdollisimman neutraalia ja tilaa antavaa lapsen käyttäytyessä seksuaalisesti. Eräs

muistutti että lastenkulttuurin tulisi olla sallittua ja näin ollen kasvattajan ei tarvitse jokaiseen lapsen tekoon puuttua.

Lasta lähestyttävä luonnollisesti eikä tehtävä asiasta liian suurta numeroa, jotta turhaa syyllisyyden tunnetta ei tule lapselle. (vastaaja 3)

Yksi vastaaja oli turvautunut hämmennyksensä keskellä toisiin kasvattajiin ja löytänyt sitä kautta ratkaisun tilanteeseen. Yksi toimintatapa oli tilanteen toteaminen ääneen lapselle ja keskustelu samantien.

Hämmennyin, enkä oikein tiennyt miten suhtautua erään lapsen itsetyydytykseen (unnutukseen). Se oli minulle uusi asia. Lopulta keskustelin asiasta muiden aikuisten kanssa ja annoimme asian olla, jos hän ei tyydyttänyt itseään muiden lasten nähden. (vastaaja 16)

Toisen lapsen häirintää ei hyväksytty vastauksissa, vaan tällöin lasta kiellettiin tekemästä asiaa ja lapselle pyrittiin selittämään tapahtumaa. Asian toteamisen lisäksi muutama vastaaja suuntaisi lapsen huomion muualle. Asiaan palattiin sitten myöhemmin, jolloin lapselle juteltiin tapahtumasta. Muutamassa vastauksessa lastentarhanopettajat kertoivat toimivansa tilanteeseen sopivalla tavalla. He huomioivat paikan, toisten lasten läsnäolon sekä esimerkiksi onko toiminta ikään kuuluvaa vai epätavallista.

Riippuu millä tavalla hän seksuaalisuuttaan ilmentää. esim. unnuttamista suosittelen harjoittamaan omassa rauhassa ei yleisellä paikalla eikä yleisesti, rivouksia huutelevaa lasta kiellän ja keskustelen hänen kanssaan hänen rauhoituttuaan, lääkäri- ja kotileikeissä muistutan oman kehon omista alueista joita ei kuulu koskea sekä mahdollisuudesta kieltäytyä leikistä jos se tuntuu lapsesta epämukavalta. (vastaaja 18)

6.2.2 Kasvattajan tunnereaktio

Kysymyksenä oli minkälaisia tunteita lapsen seksuaalisuus vastaajassa herättää. Lastentarhanopettajat kokivat lapsen seksuaalisuuden joko hyvin hämmäntäväksi tai sitten aivan luonnolliseksi osaksi työtään. Aineistosta sain luokiteltua kolme eri teemaa, jotka ovat hämmennys, luonnollisuus ja pelot. Useimmat vastaajat pitivät lapsen seksuaalisuutta hyvin luonnollisena ja viattomana itseensä ja toisiin tutustumisena ja normaalina osana ihmisenä kasvua.

Taulukko 6. Kasvattajan tunnereaktio

Viatonta itseen ja toisiin tutustumista, kuuluu lapsen kehitykseen, ihminen seksuaalinen olento kehdestä hautaan – ohjaus kasvuun viettien herraksi, luonnollista	
Hämmennys, kiusaantuneisuus, ahdistus	Hämmennys
Kuuluu työhön, kysymyksiin pitää vastata	Luonnollisuus
Ei kiihdytä, ei järjestyttäviä tunteita	Pelot
Pelkoa lapsen puolesta, ettei kukaan tee hänelle seksuaalista pahaa, pelkoa liian tiedon antamisesta	
Vanhemmat kavahtaa rajuja seksuaalisuuden ilmentymiä lapsella, jolloin he helposti kieltävät majaleikit ym.	

Moni vastaajista suhtautui aiheeseen hyvin neutraalisti toteamalla muun muassa sen kuuluvan työnkuvaan tai että lasten kysymyksiin pitää vastata ja sillä selvä. Osa vastaajista kuvailivat tunteitaan aiheita kohtaan seuraavilla sanoilla: ei järjestyttäviä tunteita tai aihe ei kiihdytä.

Se on normaali osa työtäni, ei erityisemmin kiihdytä suuntaan eikä toiseen. (vastaaja 10)

Osa vastaajista koki kuitenkin erilaisia kiusaannuksen ja ahdistuksen tunteita lapsen seksuaalisuutta kohtaan. Yhden vastaajan mukaan seksuaalikasvatuksen tulisi olla vanhempien tehtävä, eikä päivähoiton.

Hieman ahdistavia. Mielestäni seksuaalikasvatus on vanhempien tehtävä. (vastaaja 20)

Kyllä esim. unnutus aina hämmentää. (vastaaja 7)

Tunteista kysyttäessä vastauksissa tuli esille myös erilaiset pelot. Yhden pelkona oli liiallisen tiedon antaminen liian varhain lapselle. Erään huolena oli ettei lapselle kukaan tekisi seksuaalista pahaa. Yksi kertoi vanhempien säikähtävän lapsen rajua seksuaalisuuden ilmentämistä, jonka seurauksena he helposti kieltävät lapsilta leikkejä, joissa ollaan piilossa aikuisilta. Eräs pelkäsi myös kertovansa lapselle sellaisia asioita, mitä lapsen perhe ei hyväksy kerrottavan pienelle lapselle.

Olen puuttunut avoimeen aktiin ja esineiden tunkemiseen peräaukkoon ja pippelin teippaamiseen. Nämä leikit ovat liian rajuja ja vanhemmat myös kavahtavat niitä. (vastaaja 11)

Välillä hämmentää ja ei tiedä miten joistakin asioista lapsille kertoisi. Mutta jotenkin lapsen seksuaalisuus on erittäin luonnollista. Välillä saattaa pelottaa lasten puolesta ettei kukaan tee heille mitään pahaa seksuaalisesti. (vastaaja 16)

6.2.3 Kasvattajan mielipiteet

Taulukko 7. Millaisia ovat mielipiteesi liittyen lasten seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen?

	Täysin samaa mieltä 1	Jokseenkin samaa mieltä 2	Hiukan eri mieltä 3	Täysin eri mieltä 4	En hyväksy että tästä puhutaan (lapselle) 5	Yhteensä	Keskiarvo
On tärkeää puhua vanhempien kanssa lapsen seksuaalisuudesta.	8 (40%)	8 (40%)	4 (20%)	0	0	20	1,8
Seksuaalikasvatuksen antaminen lapsille kuuluu koulun ja vanhempien tehtäviin, ei päivähoitoon.	0	6 (30%)	8 (40%)	6 (30%)	0	20	3
Lasten seksuaalissälteiset leikit ovat normaaleja (esim. toisen tutkiminen, wc käynti yhdessä ja sukupuolielimistä puhuminen).	10 (50%)	9 (45%)	1 (5%)	0	0	20	1,55
Lapsille on puhuttava esim. kehosta, lisääntymisestä, oikeuksista jne. lapsen ymmärtämällä sanoilla ikätaso huomioiden.	14 (60%)	5 (25%)	0	0	0	19	1,26
Puhun lapsille mieluummin satujen ja tarinoiden kautta kuin suoraan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.	0	8 (40%)	4 (20%)	7 (35%)	0	19	2,9
Jos lasten seksuaalikasvatus aloitetaan vasta koulussa, se tulee liian myöhään.	7 (35%)	7 (35%)	3 (15%)	3 (15%)	0	20	2,1
Koen lasten esittämät kysymykset esim. yhdynnästä tai sukupuolielimistä kiusallisina.	1 (5%)	4 (20%)	7 (35%)	7 (35%)	0	19	3,05
Lapsille on opetettava, etteivät toiset ihmiset saa koskea eivätkä katsoa lapsen vaatteiden alle, mikäli lapsi ei sitä halua.	16 (80%)	2 (10%)	1 (5%)	1 (5%)	0	20	1,35
Lasten valistaminen vaarallisista aikuisista vain säikäyttää lapset turhaan.	0	4 (20%)	7 (35%)	9 (45%)	0	20	3,25
Lasten seksuaalisuus on positiivista ja luonnollista.	11 (55%)	7 (35%)	1 (5%)	1 (5%)	0	20	1,6
Seksuaalikasvatus häiritsee lapsen kehitystä.	0	1 (5%)	6 (30%)	12 (60%)	1 (5%)	20	3,65
Lapset saavat ympäristöstään liikaa tietoa, johon he eivät ole kypsiä.	4 (20%)	13 (65%)	3 (15%)	0	0	20	1,95
Seksuaalinen kehitys on	14	5 (25%)	1 (5%)	0	0	20	1,35

oleellinen osa lapsen itsetuntoa ja itseluottamusta.	(70%)						
Alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuus vaikuttaa hänen myöhempään seksuaaliterveyteensä.	11 (55%)	7 (35%)	2 (10%)	0	0	20	1,55

Yli puolet vastaajista oli ainakin jokseenkin samaa mieltä siitä, että lapsen seksuaalisuudesta tulee puhua vanhempien kanssa. Kasvattajat olivat epävarmoja kenelle seksuaalikasvatus kuuluu. Pääasiassa koulun ja vanhempien tehtävänä seksuaalikasvatusta piti kuusi kahdestakymmenestä vastaajasta. Lapsen seksuaalisia leikkejä piti täysin tai jokseenkin normaaleina lähes kaikki vastaajat, yksi vastaaja oli hiukan eri mieltä. Kaksi kolmasosaa kasvattajista ei pitänyt lapsen kysymyksiä seksuaalisuudesta ainakaan kovin hämmentävinä. Vastaajista suurin osa oli vähintään hiukan samaa mieltä väitteestä, että lapsen seksuaalisuus on positiivista ja luonnollista, yksi vastaaja oli täysin eri mieltä. 60% vastaajista oli täysin varmoja siitä, että seksuaalikasvatus ei häiritse lapsen kehitystä. Moni kasvattaja arveli lasten saavan jonkin verran tietoa ympäristöstä, jota lapsi ei vielä ole kypsä vastaanottamaan.

Kaikki vastaajat olivat edes jokseenkin samaa mieltä siitä, että lapsille tulee puhua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ikä- ja kehitystason mukaisesti. Harvempi kasvattajista käytti seksuaalikasvatuksessa apunaan satuja tai tarinoita, seitsemän ei käyttänyt sellaisia apunaan ollenkaan. Kaksi kolmasosaa vastaajista oli ainakin jokseenkin sitä mieltä, että seksuaalikasvatuksen aloittaminen vasta koulussa on liian myöhäistä, kolme vastaajaa kahdestakymmenestä oli täysin eri mieltä. Suurin osa vastaajista piti tärkeänä opettaa lapsille, ettei hänen vaatteiden alle saa katsoa tai koskea, jos lapsi ei tätä halua. 80% vastaajista oli ainakin hiukan sitä mieltä, ettei lapsen valistaminen vaarallisista aikuisista säikäytä lapsia, vaan on tarpeellista. Lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä että lapsen seksuaalisuudella on oleellinen tai edes jokseenkin oleellinen osa rakennettaessa lapsen itseluottamusta ja itsetuntoa. Suurin osa vastaajista arveli lapsuuden seksuaalisuuden vaikuttavan edes jokseenkin hänen myöhempään seksuaaliterveyteensä.

6.2.4 Tiivistelmä kasvattajien kokemuksista

Lastentarhanopettajat toimivat hyvin kirjavasti kohdatessaan lapsen seksuaalisuutta. He käyttivät tilanteissa seuraavia tapoja: selitys, keskustelu ja ohjaus lapselle, oman käytöksen neutraalius ja positiivisuus, keskustelu kollegan kanssa, tilanteen

toteaminen tai lapsen huomion suuntaaminen muualle sekä tilanteesta riippuva toiminta. Kasvattajat kuvailivat tunnereaktiotaan kohdatessaan lapsen seksuaalisuutta hyvin erilaisten tunnetilojen kautta, jotka olivat hämmennys, luonnollisuus ja pelot. Mielipiteet lapsen seksuaalisuutta ja seksuaalikasvatusta kohtaan jakaantuivat monen kysymyksen osalta. Yli puolet vastaajista koki edes hieman tärkeäksi puhua lapsen seksuaalisuudesta vanhempien kanssa. Seksuaalikasvatusta piti pääasiassa vanhempien ja koulun tehtävänä alle puolet vastaajista. Lähes kaikki vastaajat pitivät lapsen seksuaalisuutta luonnollisena eikä kovin hämmentävänä asiana. Hieman yli puolet vastaajista oli aivan varmoja siitä, ettei seksuaalikasvatus häiritse lapsen kehitystä. Kaksi kolmasosaa vastaajista oli ainakin jokseenkin sitä mieltä, että seksuaalikasvatuksen aloittaminen vasta koulussa on liian myöhäistä. Lähes jokainen vastaaja oli sitä mieltä että lapsen seksuaalisuudella on oleellinen tai edes jokseenkin oleellinen osa rakennettaessa lapsen itseluottamusta ja itsetuntoa. Suurin osa vastaajista arveli lapsuuden seksuaalisuuden vaikuttavan edes jokseenkin hänen myöhempään seksuaaliterveyteensä.

6.3 Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa

6.3.1 Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen

Kyselyyn vastanneet lastentarhanopettajat toteuttivat päiväkodeissa hyvin vaihtelevasti seksuaalikasvatusta. Vastausten teemat olivat hyvin erilaisia. Tiivistin aiheista viisi teemaa: tunteiden käsittely, kehonosien nimeäminen, avoin ja arvostava ilmapiiri, ikätasoinen pohdiskelu lapsen kanssa tarvittaessa, seksuaalikasvatus tarpeetonta päivähoitossa sekä luonnollisuus.

Taulukko 8. Seksuaalikasvatus

Tunteiden nimeäminen, tunnistus ja hallinnan harjoittelu, käsittely, tykkäämisen tunteista puhuminen	
Kehonosien nimeäminen, hygieniakasvatus	Tunteiden käsittely
Avoimen ja arvostavan ilmapiirin luominen: toisen kunnioitus, läsnäolo, perinteisten roolien ja suhteiden ”rikkomista”	Kehonosien nimeäminen Avoin ja arvostava ilmapiiri
Keskustelu lapsen kanssa, kysymyksiin vastaaminen ikätasoisesti, pohtiminen, kun asia tapetilla	Ikätasoinen pohdiskelu lapsen kanssa tarvittaessa
Mahdollisimman vähän, vanhempien tehtävä, emme toteuta ollenkaan	Seksuaalikasvatus tarpeetonta päivähoitossa

Luonnollisuus, ei tuokioita, toiminnan kautta	Luonnollisuus
Hellyys: oman kehon hyväksyminen	

Lasten seksuaalikasvatus koostuu muutaman vastanneen mielestä erilaisten tunteiden nimeämisestä, hallinnan harjoittelusta ja tunteiden käsittelystä. Eräs mainitsi myös tykkäämisen tunteista puhumisen tärkeyden.

Opetan tunnistamaan ja käsittelemään tunteita ja juttelen lapsen/ lasten kanssa, jos heitä askarruttaa jokin asia. (vastaaja 10)

Osa vastaajista kertoi seksuaalikasvatukseen kuuluvan kehonosien nimeämisen ja hygieniakasvatuksen. Kehonosien nimeämisen ja perushoitotilanteiden yhteydessä eräs vastaaja korosti myös hellyyttä, jonka kautta hän arveli tuettavan lapsen oman kehon hyväksymistä ja arvostusta.

Nimeämme sukupuolielimet päivittäisrutiineissa (esim wc:ssä käynti). (vastaaja 9)

Halaukset, silytykset ovat mielestäni tukemassa lapsen oman kehon hyväksymistä. (vastaaja 16)

Avoin ja arvostava ilmapiiri mainittiin monissa vastauksissa tärkeänä osana lapsen seksuaalikasvatusta. Tähän sisältyi myös toisten kunnioitus, kasvattajan läsnäolo sekä perinteisten roolien ja suhteiden ”rikkomista”.

Arjen tilanteissa avointa ja arvostavaa ilmapiiriä luomalla. Jokainen saa olla oma itsensä, mutta toisia pitää kunnioittaa. En pidä itsestään selvänä, että tytöt tykkäävät pojista tai pojat tytöistä kun vaihtoehtoja on muitakin. Samoin vältän tietoisesti käyttämästä perinteisiä ”tyttöjen ja poikien” leikkejä, värejä yms. (vastaaja 5)

Olemalla avoin, rehellinen ja henkisesti läsnäoleva. Elämme väkevässä tunneilmastossa. (vastaaja 11)

Keskustelu ja pohdiskelu lapsen kanssa tarvittaessa oli yksi vastauksissa esiintyneistä asioista. Moni korosti lapsen aloitteellisuutta tai sitä, että kysymyksiin vastataan, jos leikeissä tulee eteen lasta askarruttavia asioita seksuaalisuudesta. Kysymyksiin vastaamisen tulee olla vastaajien mukaan ikätasoista. Muutama vastaaja korosti seksuaalikasvatuksen luonnollisuutta päiväkodissa. Toiminnan kautta, arjen tilanteiden lomassa, eikä tuokioina, vaan keskusteluna ja pohdiskeluna.

Vastaan lasten kysymyksiin ja kun syntyy pikkuveljiä ja-siskoja jonkun verran pohdimme asiaa lasten ikätason mukaan. (vastaaja 18)

Muutaman vastaajan mielestä seksuaalikasvatus päiväkodissa on tarpeetonta tai ainakin toteutuksen tulisi olla mahdollisimman vähäistä. Erään mukaan seksuaalikasvatus lapsena kuuluu vanhempien tehtäviin, toisen mukaan heillä ei päiväkodissa toteuteta ensinnäkään seksuaalikasvatusta.

Mahdollisimman vähän ja lapsen tasoisesti. --Ainakin meillä seksuaalikasvatusta ei ole. (vastaaja 8)

Mielestäni seksuaalikasvatus on vanhempien tehtävä. (vastaaja 20)

6.3.2 Kasvattajien ajatuksia seksuaalikasvatuksesta

Pienten lasten seksuaalikasvatus herättää lastentarhanopettajissa monenlaisia ajatuksia. Aineistosta nousi kolme teemaa, jotka seuraavaksi esittelen. Teemat ovat lapsen kehitys, kasvattajan toiminta sekä seksuaalikasvatuksen tarve.

Taulukko 9. Ajatuksia seksuaalikasvatuksesta

Identiteetin kehitys, osa ihmisenä kasvua, tyttöjen ja poikien erot	
Vähän tietoa asiasta, ei helppoa	
Kyky nähdä tilanteita, viisaus	
Ei liikaa tietoa anneta, pelko vahingoittavasta tiedosta, liitos seksiin	Lapsen kehitys
Työntekijöiden kyvyttömyys käsitellä, hämmennys	Kasvattajan toiminta
Avarakatseisuus, myönteinen suhtautuminen, rehellisyys	Seksuaalikasvatuksen tarve
Lyhyet vastaukset, ei yksityiskohtia, ikätasoisesti	
Aloitteet lapsilta, tarpeen mukaan	
Lapset tarvitsevat aikuisen opastusta, pitäisi puhua enemmän	
Lapsella kyky ottaa vastaan tietoa luonnollisesti, uteliaisuus	

Lapsen seksuaalisuus koettiin osana ihmisenä kasvua. Tähän kuului esimerkiksi identiteetin kehitys ja sukupuolten väliset erot. Ajateltiin, että lapset tarvitsevat aikuisen opastusta ja että, lapsi on utelias ja hänellä on hieno kyky ottaa asioita vastaan luonnollisesti, ilman kulttuurin värittämiä ennakkokäsityksiä asioista.

Lapsilla on kyky vielä ottaa asiat luonnollisina vastaan. Jo kouluiässä lapsia alkaa "hävettää" ja seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa tirsakuttaa ja naureskellaan. Pienet lapset ovat avoimempia tiedoille." (Vastaaja 15)

Kasvattajan oma toiminta koettiin tärkeäksi vaikuttajaksi. Kasvattajalla pitäisi olla kykyä ja viisautta nähdä tilanteita ja puuttua niihin rauhallisella tavalla. Kasvattajan avarakatseisuus, myönteinen suhtautuminen, rehellisyys lapsen kysymyksiä ja toimintaa kohtaan nähtiin tärkeiksi. Vastaajat nostivat esille myös tiedon puutteen koskien seksuaalikasvatusta, sekä tehtävän haastavuuden. Jotkut myönsivät teeman hämmentävän heitä ja eräät kokivat kollegoissaan olevan sellaisia, joiden on vaikea suhtautua lapsen seksuaalisuuteen ja heidän vaikea käsitellä tällaisia tilanteita. Yksi vastaaja muistutti aikuisen roolin tärkeydestä lapselle seksuaalikasvatuksessa.

Tiedon hakeminen asiantuntijalta tilanteissa, joissa ei ole tietoa kuinka toimia, tuli esille erään vastaajan kerronnassa.

En koe itselleni helpoksi. Haluaisin suhtautua luonnollisemmin. (vastaaja 8)

Seksuaalikasvatusta ei voi ottaa purkista hyllyltä. Se on arjen läsnäoloa, kykyä nähdä tunteita ja tilanteita ja viisautta ja avarakatseisuutta. (vastaaja 11)

Pienet lapset ovat avoimia ja uteliaita. He tarvitsevat aikuisia, jotka kertovat heille ikätasoisella tavalla seksuaalisuudesta ja sen herättämistä kysymyksistä. (vastaaja 16)

Eräs lastentarhanopettaja oli huolissaan siitä, että useat kasvattajat mieltävät seksuaalikasvatuksen synonyymiksi sanaan seksi, eivätkä ymmärrä seksuaalikasvatuksen sisältöä ja sen tärkeyttä lapsen kehitykselle. Muutaman vastaajan mukaan kasvattajan tehtävänä on lapsen suojaaminen aikuisten maailmalta.

Seksuaalikasvatus on edelleen sanana sellainen että monet kollegat liittävät sen vahvasti sanaan seksi, vaikka seksuaalisuuteen liittyy niin moni arjen ja lapsen identiteetin kannalta olennainen asia. (vastaaja 5)

Pientä lasta tulee suojata aikuisten maailmalta, pitää antaa rauha kehittyä ja olla lapsi. (vastaaja 10)

Vastaajien mielipiteet jakoutuivat seksuaalikasvatuksen tarpeellisuuden kohdalla kovasti. Muutama vastaaja oli sitä mieltä, että aloitteet seksuaalisiin asioihin tulisi tulla lapsilta ja että seksuaalikasvatusta tehtäisiin vain tarpeen mukaan silloin kun tällaisia tilanteita sattuu eteen. Vastaajat nostivat myös tiedon määrän ja sen luonteen. Osa oli huolissaan liiasta tiedosta ja yksityiskohdista, jotka saattaisivat vahingoittaa lasta. Toinen muistutti ikä- ja kehitystasoisesta puheesta. Yksi kehotti käyttämään lapsille lyhyitä vastauksia ja vasta kun lapsi kysyy lisää, vastataan aina siihen kysymykseen.

Pelkoa siitä, ettei turhaan toisi lasten elämään tietoa asioista, jotka ovat hänelle täysin vieraita. (vastaaja 13)

Aivan toinen kanta oli muutamalla, jotka korostivat seksuaalikasvatuksen tärkeyttä pienille lapsille ja aikuisen vastuuta kertomisessa ja opettamisessa lapselle seksuaaliasioista. Eräs pohti myös koulutuksen puutetta aiheesta, joka oli hänen mielestään tärkeä.

Myönteistä ajattelua ja asian tärkeyttä ei voi liikaa korostaa. (vastaaja 14)

Herätti ajatuksia siitä kuinka vähän koulussamme näistä asioista puhuttiinkaan. Erittäin tärkeä tutkimusaihe. (vastaaja 16)

6.3.3 Lastentarhanopettaja seksuaalikasvattajana

Taulukko 10. Onko omassa koulutuksessasi käsitelty seuraavia lapsen seksuaalisuuteen liittyviä aiheita (siis miten näistä aiheista puhutaan ja kasvatetaan)?

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	Yhteensä
Lapsen keho	14 (30%)	6 (30%)	0	20
Läheisyys ja koskettaminen	14 (70%)	6 (30%)	0	20
Tunteista puhuminen	20 (100%)	0	0	20
Turvataidoista puhuminen	10 (50%)	9 (45%)	1 (5%)	20
Ihmissuhteista ja perheestä puhuminen	20 (100%)	0	0	20
Raskaudesta, hedelmöitymisestä, syntymästä puhuminen	13 (65%)	5 (25%)	2 (10%)	20
Hygieniasta ja pottakasvatuksesta puhuminen	18 (90%)	1 (5%)	1 (5%)	20

Lastentarhanopettajat olivat saaneet koulutuksessaan hyvin tietoa tunteista, ihmissuhteista ja perheestä sekä hygieniasta ja pottakasvatuksesta. Kaksi kolmasosaa oli saanut myös koulutusta lapsen kehoon, läheisyyteen ja koskettamiseen liittyen. Raskaudesta, hedelmöityksestä ja syntymästä puhumiseen oli hieman yli puolet vastaajista saanut koulutusta ja puolet kasvattajista tunsivat turvataidoista puhumisenkin.

Taulukko 11. Kuinka paljon juuri sinä puhut lapsille seksuaalisuuteen liittyvistä asioista?

	Päivittäin 1	Viikottain 2	Kerran pari kuukaudessa 3	Harvemmin 4	En koskaan 5	Yhteensä	Keskiarvo
Puhutko lapsille siitä mitkä ovat sopivat nimet sukupuolielimille?	2 (10%)	2 (10%)	3 (15%)	13 (65%)	0	20	3,35
Puhutko lapsille lisääntymisestä myyttien tai satujen kautta (esimerkiksi joskus lapsille sanotaan haikaroiden tuovan vauvoja)?	0	0	1 (5%)	9 (45%)	10 (50%)	20	4,45
Puhutko lapsille ihmisten lisääntymiseen liittyvistä perusasioista (yhdyntästä, hedelmöittämisestä, raskaudesta)?	0	0	2 (10%)	13 (65%)	5 (25%)	20	4,15
Puhutko lapsille siitä, että jos oma kokemus tai tunne ei ole hyvä, sellaiseen kosketukseen ei tarvitse suostua?	2 (10%)	2 (10%)	7 (35%)	7 (35%)	2 (10%)	20	3,25
Puhutko lapsille erilaisista tunteista ja miten tunteiden kanssa pärjää?	9 (45%)	11 (55%)	0	0	0	20	1,55
Puhutko lapsille siitä, että tyttö voi rakastaa tyttöä ja poika voi rakastaa poikaa?	1 (5%)	2 (10%)	7 (35%)	8 (40%)	2 (10%)	20	3,4

Alle puolet vastaajista puhui lasten kanssa vähintään kerran kuukaudessa sopivista nimistä sukupuolielimille. Satujen kautta lisääntymistä käsitteli harvoin tai ei koskaan melkein jokainen vastaajista. Suoraan lisääntymisestä kasvattajat puhuivat lähes yhtä harvoin, vain kaksi vastaajaa puhui lisääntymiseen liittyvistä asioista kerran pari kuukaudessa. Vastaajat puhuivat ikävän tuntuudesta kosketuksesta kieltäytymisestä lapsille silloin tällöin, 55% vastaajista puhui vähintään kerran pari kuukaudessa. Tunteiden kanssa vastaajat olivat enemmän tekemisissä, vastaajista kaikki puhuivat lapsille tunteista vähintään viikottain. Puolet vastaajista puhui lapsille vähintään kerran pari kuukaudessa rakkaudesta samaan sukupuoleen.

Taulukko 12. Millaisia ovat juuri teidän päivähoiton tai varhaiskasvatuksen ryhmässä ja työtiimissä toteutuvat käytännöt?

	Täysin samaa mieltä 1	Jokseenkin samaa mieltä 2	Hiukan eri mieltä 3	Täysin eri mieltä 4	Yhteensä	Keskiarvo
Olemme puhuneet tiimissä lapsen	3	9 (45%)	3 (15%)	5 (25%)	20	2,5

seksuaalisuudesta ja pohtineet yhteiset pelisäännöt, miten lapsen seksuaalisuuteen suhtaudutaan.	(15%)					
Tiimissämme on / olisi vaikeaa nostaa esiin lasten seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä tai ongelmia.	0	0	7 (35%)	12 (60%)	19 (95%)	3,6
Tiedän muun henkilökunnan mielipiteet lasten seksuaalisuudesta.	2 (10%)	9 (45%)	6 (30%)	3 (15%)	20	2,5
Ryhmässämme on käytössä hyväksytty nimi tytön sukupuolielimistä.	11 (55%)	7 (35%)	2 (10%)	0	20	1,55
Ryhmässämme on käytössä hyväksytty nimi pojan sukupuolielimistä.	11 (55%)	7 (35%)	2 (10%)	0	20	1,55
Ryhmässämme esiintyy lasten kesken seksuaalissävytteistä kiusaamista.	1 (5%)	1 (5%)	4 (20%)	14 (70%)	20	3,55
Tiimissämme on selvät sopimukset siitä, miten seksuaalissävytteiseen kiusaamiseen puututaan.	8 (40%)	6 (30%)	4 (20%)	2 (10%)	20	2
Tiimissämme on selvät sopimukset siitä, miten lasten itsetyydytykseen (unnuttamiseen) suhtaudutaan tai tarvittaessa puututaan.	4 (20%)	10 (50%)	4 (20%)	2 (10%)	20	2,2
Ryhmässämme toteutetaan turvataitokasvatusta	2 (10%)	5 (25%)	8 (40%)	5 (25%)	20	2,8
Lapsilla on ryhmässämme oikeus esittää mitä tahansa kysymyksiä seksuaalisuudesta ja aikuisen velvollisuus on vastata ikätasoisesti.	13 (65%)	6 (30%)	0	1 (5%)	20	1,45

Hieman yli puolet vastaajista olivat jokseenkin samaa mieltä väitteestä, että heidän tiimissään on puhuttu lapsen seksuaalisuudesta ja siihen suhtautumiseen on selkeät pelisäännöt, neljäs osa vastaajista oli täysin eri mieltä. Kaikki vastaajat olivat ainakin hiukan eri mieltä väitteestä, että heidän tiimissään olisi vaikeaa puhua lapsen seksuaalisuudesta. Puolella vastaajista oli jonkinlainen käsitys toisten työntekijöiden mielipiteistä koskien lapsen seksuaalisuutta. Suurin osa vastaajista oli edes jokseenkin samaa mieltä siitä, että heillä on ryhmässään käytössä hyväksytty nimi tytön sekä pojan sukupuolielimistä.

Seksuaalissävytteistä kiusaamista esiintyi vastaajien mukaan vain vähän, kaksi vastaajista olivat havainneet sellaista ryhmässään. Tiimeissä oli sovittu seksuaalissävytteiseen kiusaamiseen puuttumisesta vaihtelevasti, 40% vastaajista olivat sellaisesta sopineet, kahden vastaajan ryhmässä tällaiseen kiusaamiseen puuttumisesta ei ollut sovittu. Lapsen unnutukseen suhtautumiseen tai puuttumiseen tarvittaessa oli tehnyt sopimuksia vain muutama vastaajista. Puolet vastaajista olivat ehkä hiukan pohtineet asiaa ja kahden kasvattajan ryhmässä sellaista ei ollut tehty ollenkaan. Turvataitokasvatusta toteutti harva vastaajista, neljäs osa vastaajista toteutti sitä ehkä pienessä muodossa tai harvemmin. Melkein kaikki kasvattajat antoivat

lapselle lähes rajattoman oikeuden esittää seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä sekä aikuiselle velvollisuuden vastata niihin. Yksi vastaajista oli täysin eri mieltä.

6.3.4 Tiivistelmä lapsen seksuaalisen kasvun tukemisesta päiväkodissa

Lastentarhanopettajat olivat toteuttaneet ryhmässään seksuaalikasvatusta hyvin eri tavoin. Erilaisia käsittelytapoja olivat muun muassa tunteiden käsittely lasten kanssa, kehonosien nimeäminen, avoimen ja arvostavan ilmapiirin luominen, ikätasoinen pohdiskelu lapsen kanssa tarvittaessa, luonnollisuus ja muutama vastaaja oli sitä mieltä, että seksuaalikasvatus on tarpeetonta päivähoitossa. Vastaajat kokivat seksuaalikasvatuksen monella tavalla. Esimerkkeinä lapsen seksuaalisuus koettiin osana ihmisenä kasvua., kasvattajan toiminta ja etenkin viisaus erilaisissa tilanteissa koettiin hyvin vaikuttavaksi tekijäksi ja seksuaalikasvatuksen tarve nähtiin vaihtelevana joko lasten aloitteesta tai sitten aikuisen vastuulla olevana asiana. Lastentarhanopettajat olivat saaneet koulutuksessaan hyvin tietoa tunteista, ihmissuhteista ja perheestä sekä hygieniasta. Kaksi kolmasosaa oli saanut myös koulutusta lapsen kehoon ja koskettamiseen liittyen. Raskaudesta, hedelmöityksestä ja syntymästä puhumiseen oli hieman yli puolet vastaajista saanut koulutusta ja puolet kasvattajista tunsivat turvataidoista puhumisenkin.

Alle puolet vastaajista puhui lasten kanssa vähintään kerran kuukaudessa sopivista nimistä sukupuolielimille. Tunteiden kanssa vastaajat olivat paljon tekemisissä, vastaajista kaikki puhuivat lapsille tunteista vähintään viikottain. Hieman yli puolet vastaajista olivat jokseenkin samaa mieltä väitteestä, että heidän tiimissään on puhuttu lapsen seksuaalisuudesta ja siihen suhtautumiseen on selkeät pelisäännöt, neljäs osa vastaajista oli täysin eri mieltä. Kaikki vastaajat olivat ainakin hiukan eri mieltä väitteestä, että heidän tiimissään olisi vaikea puhua lapsen seksuaalisuudesta. Seksuaalissävytteistä kiusaamista esiintyi vastaajien mukaan vain vähän. Turvataitokasvatusta toteutti harva vastaajista, neljäs osa vastaajista toteutti sitä ehkä pienessä muodossa tai harvemmin. Melkein kaikki kasvattajat antoivat lapselle lähes rajattoman oikeuden esittää seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä sekä aikuiselle velvollisuuden vastata niihin.

7 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tarkoitus oli kuvata sitä, mistä tekijöistä lapsen seksuaalisuuden tukeminen päiväkodissa koostuu sekä mitä ilmiöitä siihen liittyy. Halusin myös nostaa lapsen seksuaalisuuden ja kasvattajien suhtautumisen siihen päiväkodeissa puheenaiheeksi. Tutkimusongelmani kysyi, miten lastentarhanopettaja tukee tai voisi tukea lapsen seksuaalista kehitystä päiväkodissa. Tutkimuskysymyksiini olivat seuraavat kysymykset: Minkälaisena lapsen seksuaalisuus näkyy päiväkodissa? Minkälaisia kokemuksia kasvattajilla on lapsen seksuaalisuudesta päiväkodissa? Mitä on lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa?

Vastausprosentti oli hyvä suljetuissa kysymyksissä. Vastausten hajonta oli aika suuri. Voi olla, että vastaajat ymmärsivät kysymykset eri tavoin tai sitten voi olla, että yhtenäisen koulutuksen ja ohjeistuksen puuttuessa kasvattajien toimintatavat ovat hyvin erilaisia. Suljetuissa mielipidekysymyksissä vastausvaihtoehdoissa ei ollut en osaa sanoa- vaihtoehtoa, jolloin tavallaan pakotimme vastaajat olemaan jotain mieltä asiasta, josta heillä ei välttämättä ole tietoa. Tämä vaikuttaa heikentävästi näiden vastausten luotettavuuteen. Vastaukset avoimiin kysymyksiin vaihtelivat paljon, eli vastaajamäärää lisäämällä olisi voinut saada vielä monipuolisempaa tietoa opinnäytetyön aiheesta. Toisaalta oli myös vastauksia, joissa samat teemat toistuivat monen vastaajan kohdalla. Tulokset eivät ole yleistettävissä, vaan kuvaavat näiden 20 vastaajan henkilökohtaista näkemystä asiasta ja ne avaavat ja valoittavat elävän kuvauksen avulla hieman sitä, mitä kuuluu lapsen seksuaalisen kehityksen tukemiseen päiväkodissa.

Opinnäytetyössäni sain mielestäni hyvin vastaukset tutkimuskysymyksiini. Oikeastaan vain kysymykseen onko kasvattajilla tarpeeksi tietoa lapsen seksuaalisuudesta tai seksuaalikasvatuksesta, en saanut mielestäni tarpeeksi tietoa aiheen kuvaamiseksi. Kysymys tästä aiheesta oli huonosti muotoiltu. Toki minulla olisi voinut olla myös laajempi aineisto, joka olisi lisännyt opinnäytetyön tulosten siirrettävyyttä ja luotettavuutta, mutta siihen ei ollut resursseja tällä kertaa.

7.1 Lapsen seksuaalisuus

Tämän opinnäytetyön vastauksista käy ilmi että lastentarhanopettajat näkevät monenlaisia leikkejä ja toimintoja mitä he mieltävät seksuaalisiksi. Yllättävää oli kahden

vastaajan toteamus, etteivät he ole törmänneet lasten seksuaalisuuteen päiväkodissa. Voi olla että he mieltävät seksuaalisuuden hyvin rajallisesti, eivätkä miellä esimerkiksi tykkäämisiä lasten välillä seksuaalisiksi. Opinnäytetyön tulokset siitä minkälaista on lapsen seksuaalisuus päiväkodissa vastaavat hyvin asiantuntijatietoa. Kiinnostus toisesta lapsesta, oman kehon koskettelu sekä seksuaalinen ilmaisu kielen kautta tulivat vastauksissa sekä teoriassa esille. Lastentarhanopettajat olivat nähneet hyvin laajan kirjon lapsen seksuaalisuudesta, eikä teorian puolelta löytynyt näihin enää paljon lisättävää. Buumeja, kuten pusuhippoja, ei vastauksissa mainittu. Lapsen seksuaalisuus näkyy päiväkodissa yhtälailla laajana kuin missä tahansa muualla. Lapset ovat pitkiä päiviä päiväkodissa ja luottavat yleensä ryhmän hoitajiin sekä toivottavasti eivät ole oppineet vielä häpeämään käytöstään, joten he eivät peittele toimiansa. Lapsen seksuaalisuuden näkymisen yleisyyttä ei voi tämän opinnäytetyön perusteella arvioida. Pientä suuntaa antaa kuitenkin strukturoitujen kysymysten vastaukset. Niiden perusteella voi arvella, että lapsen seksuaalisuus näkyy joskus tai harvemmin.

Kyselyyn vastanneet lastentarhanopettajat olivat yksimielisiä siitä minkälainen seksuaalinen käytös sallitaan päiväkotiryhmässä. Unnutus omassa rauhassa sekä toisen lapsen positiivinen huomioiminen tai kosketus olivat sallittuja. Lastenpsykiatri Raisa Cacciatore lähtee siitä että kaikki leikit ja toiminta on sallittua, kunhan lapselle on tehty selväksi toiminnan rajat, ja että näissä rajoissa pysymistä valvotaan. Kielletyksi seksuaalisuuden ilmentämistavoiksi lapsilla puolestaan mainittiin omien sukupuolielinten esittely, toiseen henkilöön tai itseen kohdistuva epäkunnioitus sekä ei-ikäsoinen puhe tai leikki. Raisa Cacciatore on samoilla linjoilla, lisäten vielä pakonomaisuuden tai ahdistuneisuuden toiminnan yhteydessä huolestuttavaksi merkiksi sekä myös aikuisen kosketuksen välttämisen. Tällaisia vastauksia ei voinut kuitenkaan odottaa opinnäytetyöni vastauksista, sillä kysyin vain kiellettyjä asioita, enkä huolestuttavaa käytöstä lapsella.

7.2 Kasvattajien kokemukset

Opinnäytetyöni tulosten mukaan lastentarhanopettajat toimivat hyvin kirjavasti kohdatessaan lapsen seksuaalisuutta. He ohjasivat lasta, olivat neutraaleja tai positiivisia, keskustelivat vaikeista asioista kollegan kanssa, kiinnittivät lapsen huomion muualle sekä luottivat tilanteesta riippuvaan toimintaansa. Korteniemi- Poikela ja Cacciatore (2010) korostavat aikuisen hyväksyvää ja luonnollista suhtautumista lapsen

seksuaalisuuteen; etenkin rakkauden osoitusten tukemista. He puhuvat myös erilaisuuden hyväksymisestä. Raisa Cacciatore (2013) ohjaa kasvattajia kertomaan sosiaalisia käyttäytymissääntöjä lapsille sanomalla esimerkiksi, ettei meillä ole tapana tehdä noin toisten nähden, vaikka se hauskaa olisikin. Cacciatore muistuttaa, että lapsen kokemukset omasta kehosta ja omista tunteista riippuvat paljolti aikuisten reaktioista.

Kasvattajat kuvailivat kyselyssä tunnereaktiotaan kohdatessaan lapsen seksuaalisuutta hyvin erilaisten tunnetilojen kautta, joita olivat hämmennys, luonnollisuus ja pelot. Se on hienoa, että suurin osa vastaajista kertoi lapsen seksuaalisuuden olevan luonnollista ja heidän suhtautumisensa siihen on rutiininomaista. Lapsen seksuaalisuus aiheuttaa myös hämmennystä sekä pelkoja siitä, kerrotaanko lapselle seksuaalikasvatuksen kautta liikaa liian varhain. Oulasmaa ja Riihonen (2013) muistuttavat, että on luonnollista, että kasvattajan omat tunnekuohut näkyvät joskus lapsille ja paras tapa toimia on puhua lapselle omasta toiminnasta sekä selvittää omaa historiaansa itselleen. Aigner ja Centerwall (1999) muistuttavat, että kasvattajan epävarmuus näkyy helposti lapselle, jolloin kasvatus jää huonolle tolalle. Tieto, suunnitelma ja päiväkotikohtaiset sopimukset poistaisivat varmasti kasvattajien epävarmuutta sekä hämmennystä, kun tietäisi millaiseen käytökseen tulee puuttua ja mitä tehdä erilaisissa tilanteissa. WHO (2010) raportissa muistutetaan, että seksuaalikasvatuksen aloittaminen ei ole aina helppoa, koska sitä leimaa pelot ja väärät käsitykset. Cacciatore (2013) muistuttaa että kasvattajan tulee varoa häpäisemästä lapsen luonnollista uteliaisuutta, joten positiivisuus ja avoimuus ovat lähtökohtana kasvattajan toiminnalle. Seksuaalikasvatus on ongelma siksi, että tuskin kukaan aikuinen on itse saanut oikeaan aikaan osunutta seksuaalikasvatustusta. Hyvää mallia ei ole, vaan se pitää opetella. (Cacciatore 2007: 41.)

Mielipiteissä lapsen seksuaalikasvatuksesta oli paljon hajontaa. Erikoista oli mielestäni se, että vain hieman yli puolet vastaajista olivat aivan varmoja siitä, ettei seksuaalikasvatus häiritse lapsen kehitystä. Loput olivat hieman epävarmoja. Voiko kasvattajilla olla vääränlainen kuva seksuaalikasvatuksesta? Kaksi kolmasosaa vastaajista oli kuitenkin ainakin jokseenkin sitä mieltä, että seksuaalikasvatuksen aloittaminen vasta koulussa on liian myöhäistä. Kontula ja Lottes (2000) suosittavat seksuaalikasvatuksen aloittamista jo pienestä pitäen, koska lapsilla on luonnollinen suhtautuminen seksuaalisuuteen. Cacciatore (2013) on samoilla linjoilla; hänen

mukaansa pienen lapsen kasvun tukeminen on kokonaisvaltaista ja kehollisuus ja seksuaalisuus kuuluvat osana tähän kokonaisuuteen.

7.3 Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa

Lastentarhanopettajat olivat toteuttaneet ryhmässään seksuaalikasvatusta hyvin eri tavoin. Seksuaalikasvatusta toteutettiin muun muassa tunteita käsittelemällä, kehonosia nimeämällä, pohdiskellen ikätasoisesti lasten kanssa sekä avointa ja arvostavaa ilmapiiriä luoden. Muutama vastaaja oli sitä mieltä, että seksuaalikasvatusta on tarpeetonta päivähoidossa. Useimmat vastaajat mainitsivat vain yhden tai kaksi yksittäistä asiaa ja hyvin harvinaisesti omasta seksuaalikasvatuksesta. Voi olla, että aihepiiri on hieman vieras ja suunnitelmallista seksuaalikasvatusta ei tunneta tai toteuteta. Seksuaalikasvatuksen toteutus nähtiin vaihtelevana joko lasten aloitteesta tai sitten aikuisen vastuulla olevana asiana. Cacciatoren mukaan hyvä seksuaalikasvatusta on puhetta tunteista ja omasta harkinnasta ja oikeuksista ja velvollisuuksista, arvokasvatusta sekä rentoutumisen, nautinnon ja ihmissuhteiden arvostamista. Tällaista seksuaalikasvatusta ei ole ikinä liikaa ja nykyisin sitä tarvitaan enemmän kuin koskaan. (Cacciatore 2007: 46.) Vilka (2010) toteaa hyvin sosiaalipedagogisen näkemyksen mukaan, että seksuaalikasvatuksen suurin tavoite on tietämättömyyden poistaminen, joka aloitetaan ikätasoisesti pienestä lapsesta alkaen. Myös WHO:n (2010) standardeissa painotetaan tiedon merkitystä ja tätä kautta oikeiden valintojen tekemistä. Cacciatoren (2013) mielestä seksuaalikasvatusta tarvitaan ja sitä on jo päiväkodeissa. Hänen mukaansa kasvatusta ei kannata tehdä miten sattuu, vaan siihen olisi hyvä olla yhteinen suunnitelma.

Lastentarhanopettajat olivat saaneet koulutuksessaan hyvin tietoa tunteista, ihmissuhteista sekä hygieniasta. Kaksi kolmasosa oli saanut myös koulutusta lapsen kehoon ja koskettamiseen liittyen. Raskaudesta, hedelmöityksestä ja syntymästä puhumiseen oli hieman yli puolet vastaajista saanut koulutusta ja puolet kasvattajista tunsivat turvataidoista puhumisenkin. Turvataitokasvatusta toteutti kuitenkin harva vastaajista. Vastauksista ei tullut ilmi olivatko kasvattajat saaneet koulutusta seksuaalikasvatukseen, mutta jotain voi päätellä vastaajien oman ryhmän seksuaalikasvatuksen niukasta esittelystä. Biljuchkin ja Ruuhilahti (2010) toteavat, että tutkimusten mukaan hoiva-alojen työntekijät kaipaavat seksuaalisuudesta lisäkoulutusta, kun heidän koulutuksessaan ei sitä välttämättä käsitellä lainkaan. Myös Cacciatore (2013) kertoo, että kiinnostusta lapsen seksuaalikasvatukseen löytyy tällä

hetkellä ja luentoja kysellään säännöllisesti. WHO:n (2010) raportissa täsmennetään vielä koulutusten erilaisia lähtökohtia eri ammattikuntien edustajille. Pienten lasten seksuaalikasvatus on hyvin erilaista verrattaessa nuorten vastaavaan. Tämän opinnäytetyön tulosten perusteella voisin ehdottaa kasvattajien tarvitsevan seksuaalikasvatukseen koulutusta sekä yhteisen suunnitelman, jotta he voisivat parhaiten tukea lapsen kehitystä. Vaikka en kysynyt kysymystä onko kasvattajilla tarpeeksi tietoa lapsen seksuaalisuudesta tai seksuaalikasvatuksesta, tiedonpuute näkyi vastausten kapea-alaisuudessa, strukturoitujen vastausten hajonnassa sekä sitä tukee asiantuntija puheenvuorot sekä lastentarhanopettaja koulutuksessa lapsen seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatusken opetuksen vähäisyys.

Hieman yli puolet vastaajista olivat jokseenkin samaa mieltä väitteestä, että heidän tiimissään on puhuttu lapsen seksuaalisuudesta ja siihen suhtautumiseen on selkeät pelisäännöt. Neljäs osa vastaajista ei kuitenkaan ollut puhunut aiheesta ollenkaan työpaikallaan. Hienoa oli huomata että melkein kaikki kasvattajat antoivat lapselle lähes rajattoman oikeuden esittää seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä sekä aikuiselle velvollisuuden vastata niihin. Lapsi on luonnostaan utelias ja on hienoa, jos lapsi luottaa aikuiseseen niin, että voi kysyä häneltä kaikesta. Tällöin hän ei jää ainakaan pelkästään kavereiden tiedon varaan.

7.4 Päätulokset sekä jatkotutkimusehdotukset

Tämän opinnäytetyön aineiston pohjalta lapsen seksuaalisuus näkyy päiväkodissa laajana, mutta kokemukset eivät ole päivittäisiä, vaan pikemminkin satunnaisia. Kasvattajilla on vaihtelevia kokemuksia lapsen seksuaalisuudesta sekä positiivisia, että hämmentäviä ja pelkoa aiheuttavia tuntemuksia. Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa on tällä hetkellä kasvattajista riippuvaista ja se vaihtelee hyvin vähäisestä tukemisesta jotakuinkin aktiiviseen ja tiedostettuun kasvatukseen. Tietoa seksuaalikasvatuksesta ja lapsen seksuaalisen kasvun tukemisesta ei kasvattajilla ole tarpeeksi, elleivät he ole itse siihen perehtyneet. Minulle nämä olivat tärkeimmät johtopäätökset, sillä edeltäviin asioihin etsin alunperin vastausta.

Tämän opinnäytetyön tuloksia voitaisiin hyödyntää yhdessä Väestöliiton vastaavan tutkimuksen tulosten kanssa suunniteltaessa koulutusta varhaiskasvattajille lapsen seksuaalisuuden tukemisesta. Jatkotutkimusaiheiksi esittäisin ensiksikin sen, että tehtäisiin opintokokonaisuus lapsen seksuaalisuuden tukemisesta varhaiskasvatusta

opiskeleville, sekä jo työelämässä oleville kasvattajille. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman selittäväksi dokumentiksi voitaisiin tehdä lapsen seksuaalisuutta ja seksuaalikasvatusta ohjaava dokumentti. Mielenkiintoista olisi myös tutkia monikulttuurisuuden tuomia mahdollisia haasteita lasten seksuaalikasvatuksessa sekä sitä miten vanhempien kanssa voitaisiin käsitellä tätä herkkää aihetta.

Julkistan opinnäytetyöni omalla työpaikallani helsinkiläisessä päiväkodissa, jossa kerään palautetta samalla opinnäytetyöstäni. Esittelen opinnäytteeni myös Väestöliitolla. Puhun myöhemmin syksyllä opinnäytetyöstäni oman päivähoitoalueeni työntekijöille varhaiskasvatusfoorumissa. Otin myös yhteyttä Varhaiskasvatusviraston kehittämispäällikköön. Toivon, että he tarttuisivat aiheeseen ja siten voitaisiin saada seksuaalikasvatus ehkä täydennyskoulutusvalikoimaan, varhaiskasvattajien koulutussisältöihin sekä varhaiskasvatusta ohjaaviin asiakirjoihin mukaan.

8 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Sain tutkimusluvan opinnäytetyöhöni Helsingin kaupungilta. Pyysin ensin sähköpostitse ja sen jälkeen puhelimitse Helsingin eri päivähoitoalueiden päiväkotien johtajilta (15 lupaa myönnettiin) lastentarhanopettajia haastateltavaksi. En käyttänyt opinnäytetyössäni ollenkaan kyselyyn vastanneiden tunnistetietoja. Kyselyssä ei kerätty ollenkaan sellaisia tunnistetietoja, kuten nimeä tai työpaikkaa, josta yksittäisen haastateltavan voisi tunnistaa. Kyselyyn vastanneilla oli mahdollisuus ottaa Väestöliittoon yhteyttä, mikäli he halusivat poistaa oman vastausosuutensa opinnäytetyöstä tai Väestöliiton tutkimuksesta. Tein kaikki opinnäytetyön tekoon liittyvät asiat kotikoneella, koska tällöin ei ole vaarana tiedon jääminen ulkopuolisille näkyväksi.

Pyrin tiedostamaan omat ennako-oletukseni ja miten ne vaikuttavat työn tekemiseen. Opinnäytetyön teorian hankintaa ohjasi omat tutkimuskysymykseni. Olin valmis muuttamaan ennako-oletuksiani, mikäli teoria tai tulokset olisivat olleet niiden vastaisia. En jättänyt mitään sellaista tietoa pois opinnäytetyöstäni, mikä ei tue omia ennako-oletuksiani, vaan etsin sellaisia tuomaan mahdollisesti uutta tietoa aiheestäni.

Eettinen kestävyys on tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli. Eettisyys koskee myös tutkimuksen laatua. Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus. (Tuomi ja Sarajärvi 2009: 125-127.) Opinnäytetyöprosessissa huolehdin ehdottomasta

vaitioloivelvollisuudesta, yksittäisen haastateltavan tunnistamattomuudesta sekä litteroidun- ja raaka-aineiston hävittämisestä käytettyäni näitä raportin kokoamiseen. Pyrin myös pohtimaan omien tulkintojeni ja mahdollisten virheiden vaikuttavuutta opinnäytetyöhöni.

Opinnäytetyön teossa tulee ottaa huomioon monia erilaisia seikkoja, jotta voisi puhua eettisesti kestävästä tutkielmasta. Opinnäytetyön suunnittelussa ja työstämisvaiheessa on tärkeää noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002.) Valitsemani internet kysely oli vastaajien anonymiteetin kannalta erittäin luotettava, sillä vastauksista ei näkynyt vastaajan nimeä tai työpaikkaa. Avoimissa kysymyksissä vastaajien ääni tulee kuuluviin paremmin kuin suljetuissa, he saavat valita sanansa ja tavan jolla he kertovat ilmiöstä. Suljetut kysymykset olivat tässä opinnäytetyössä tukemassa avoimia kysymyksiä. Pyrin raportoimaan kyselyn vastaukset niin, että vastaajien äännet tulevat tasaisesti esille. Lähteet valitsin huolella laittaen etusijalle uusimmat julkaisut ja pyrin arvioimaan lähteiden tieteellisyyttä. Valitsin mukaan muutaman internet lähteen, joiden osalta olin erityisen tarkka luotettavuudesta. Mainitsin myös muutaman opinnäytetyön mielenkiintoisen vertailukohtan antamiseksi.

Annoin Raisa Cacciatoren haastattelusta tekemäni puhtaaksikirjoituksen Raisalle luettavaksi ja korjasin muutaman asiavirheen, jotka olivat tekstiin eksyneet. Annoin Raisan myös lukea ja antaa kommentteja valmiista opinnäytetyöstäni ennen sen julkaisua, jotta tekstiin ei jäisi asiavirheitä.

9 Pohdinta

Opinnäytetyönteko prosessi oli hyvin mielenkiintoinen, mutta erittäin raskas. Minun ristini oli se, että olisin halunnut tietää tästä aiheesta kaiken, joka taas hankaloittaa työn rajaamista ja omassa hallussa pysymistä. Olen kuitenkin tyytyväinen lopputulokseen. Opinnäytetyötä tehdessäni opin sen, että rajaaminen on hyvin tärkeä asia tutkimusta tehtäessä. Opin myös sen, että menetelmiin ja etenkin haastattelukysymysten muokkaamiseen kannattaa käyttää paljon aikaa, sillä ne antavat aineiston, jota ei voi jälkikäteen enää muuttaa.

Opinnäytetyön aihe nousi päiväkotiarjesta ja opinnäytetyön tekijän omista sekä oman työyhteisön pohdintoista. Lapsen seksuaalisuus oli usealle kasvattajalle suhteellisen vieras ja arkakin asia. Aiheeseen liittyen kaivattiin lisätietoa ja koulutusta.

Opinnäytetyötä en eettisistä syistä voinut tehdä omassa työpaikassani, josta varmasti olisin saanut mielenkiintoista aineistoa, mutta työyhteisöni kokemukset ovat olleet opinnäytetyöni innoittajana, ja näistä kokemuksista ovat myös monet kysymykset nousseet.

Tavoitteeni aiheen nostamiseksi lastentarhanopettajien tietoisuuteen on jo osaltaan toteutunut, kun Väestöliitto lähti mukaan toteuttamaan valtakunnallista kyselyä. Väestöliitto näkyy mediassa ja he varmasti julkaisevat heidän kyselytutkimuksensa tulokset. Minä puolestani vien asiaa eteenpäin omalla työpaikallani, sekä päivähoitoalueellani. Toinen tavoitteeni oli kuvata opinnäytetyössä sitä, mistä tekijöistä lapsen seksuaalisuuden tukeminen päiväkodissa koostuu. Mielestäni sain aika laajan kuvan esiteltyä lapsen seksuaalisuudesta ja sen tukemisesta päiväkodissa. Laajaa kuvausta hainkin, mutta sen kustannuksella jäi osa aiheista ja etenkin niiden käsittely kuvaukseltaan aika pinnalliseksi.

Tutkimusmenetelmäni internetkyselylomake toimi mielestäni tässä opinnäytetyössä hyvin, eli se kuvasi suhteellisen tuntematonta aluetta kattavasti. Internet kysely saattoi auttaa vastaajia kertomaan avoimemmin omista kokemuksistaan kuin yksilöhaastattelut olisivat mahdollisesti tehneet. Toisaalta en voinut kysyä tarkentavia kysymyksiä vastaajiltani, jotka olisivat voineet tuoda uusia ulottuvuuksia aiheeseen.

Strukturoidut kysymykset saattoivat kyselyn alussa ohjata vastaajia käyttämään tiettyjä termejä, joita he eivät olisi käyttäneet muuten sekä ne myös saattoivat auttaa vastaajia kertomaan avoimissa kysymyksissä laajemmin omista kokemuksistaan. Kysymyksissä saattoi myös olla hankalia termejä, joiden tarkoitusta kaikki kasvattajat eivät ehkä ymmärtäneet. Kysymyksiä oli määrällisesti hieman liikaa. Kokonaisuudessaan kysymykset olivat kuitenkin monipuolisia ja ymmärrettäviä. Strukturoitujen kysymysten vastauksia en päässyt hyödyntämään niin paljon kuin olisin halunnut, sillä puolistrukturoitujen kysymysten aineisto oli minulle se tärkein ja kuvaavin. Johtopäätöksissä kävin vain näitä avointen kysymysten tuloksia läpi, sillä muuten opinnäytetyöstä olisi tullut liian pitkä. Suurin virheeni oli siis ottaa opinnäytetyöhöni liikaa tai liian monipuolista aineistoa. Jos voisin tehdä jotain toisin, voisin rajata aihetta kovemmallalla kädellä, jotta pääsisin syvemmälle aiheeseen, enkä vain raapaisisi pintaa.

Tieto lapsen seksuaalisesta kehityksestä ja käyttäytymisestä ovat hyvin arvokkaita kasvattajille. Se voi lieventää kasvattajassa heräviä tunteita, kuten hämmennystä, kun on tietoa, jolla voi arvioida onko tällainen käytös lapsella normaalia vai voiko huoli herätä. Omat reaktiot lasten seksuaalisiin leikkeihin on hyvä tiedostaa jo ennalta ja niitä

on hyvä pohtia tiimin kanssa yhteen ääneen ja vaikka laatia yhteinen toimintasuunnitelma tällaisten tilanteiden varalta. Tietämättömyys siirtyy seuraavalle sukupolvelle aikuisten kautta, joten uusinta ja virheetöntä tietoa tulisi olla kasvattajien käytössä. Seksuaalisuus on vain osa kasvua, mutta tärkeä ja vähemmän tunnettu osa. Se saattaa herättää hämmennystä aikuisessa, siihen kuuluu hankalia termejä ja seksuaalikasvatuksessa on paljon sisältöä, jota moni kasvattaja ei edes tiedä olevaksi.

Sosiaalipedagoginen näkökulma näkyy muun muassa opinnäytetyöni lähtökohdassa eli aiheessa etenkin elämänhallinnan tukemisen, ihmiskäsityksen sekä yhteiskunnallisen vaikuttamisen yhteyksissä. Jo opinnäytetyöni lähtökohta, työelämästä nouseva kysymys: miten asiat ovat ja miten niiden tulisi olla, on sosiaalipedagogiikan avainkysymyksiä. Ongelmakohtiin puuttuminen on sosiaalipedagogisen toiminnan lähtökohta. Hyvä elämä on sosiaalipedagogiikan mukaan kykyä hallita omaa elämää ja muotoilla siitä yksilöllinen kokonaisuus, jotka ovat ihmisenä olemisen perustavimpia piirteitä. (Launonen – Puolimatka 1999: 34.) Elämänhallintaan sisältyy kyky tehdä hyviä ratkaisuja sekä valintoja omassa elämässä, ja tässä lastentarhanopettaja on eturintamassa antamassa lapselle tietoa sekä auttamassa lapsia pohtimaan arjen valintoja ja niiden seurauksia.

Varhaiskasvattajien roolia lapsen seksuaalisen kasvun tukijoina ei ole kirkastettu. Terveystenhoitajien roolia seksuaalikasvattajina taas on pohdittu muutamassa julkaisussa ja oppaassa (kts. Kankkunen 2011 sekä Armanto – Koistinen 2007). Lastentarhanopettajan rooli lapsen seksuaalikasvattajana eroaa terveydenhoitajan roolista selkeästi. Lastentarhanopettajan tehtävistä suurimpana on lapsen arkinen seksuaalikasvatus. Lastentarhanopettaja on lapsen elämässä monta tuntia päivittäin, jolloin hänen on oltava valmis eteen tuleviin kysymyksiin, tutkimisiin ja hämmästyksiin. Yhteisinä tehtävinä terveydenhoitajan kanssa on lapsen kohdistuvien mahdollisten huolien tunnistaminen, kuten seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen sekä rooli vanhempien opastajana lapsen seksuaalisuuden tukemisessa.

Eräs opinnäytetyö, joka on valmistunut tänä vuonna, käsittelee suhteellisen samaa aihetta kuin oma opinnäytteeni. Opinnäytetyö kertoo seksuaalikasvatuksesta lastentarhanopettajien kertomana. Opinnäytetyön tutkimustuloksista tulee ilmi muun muassa, että seksuaalikasvatus tapahtuu päiväkodeissa arjen tilanteissa. Itse seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatuksen käsitteistö oli haastateltaville vaikeasti hahmotettavissa ja seksuaalikasvatuksen korostamista vieroksutaan. Aihetta koskeva koulutus koettiin riittämättömäksi. (Vainio 2013.) Opinnäytetyön tuloksista käy ilmi se,

että seksuaalikasvatus tapahtuu tarttumalla hetkeen. On hyvä tarttua hetkeen, sillä lapset elävät hetkessä ja heidän kysymyksiinsä pitää reagoida heti. Mutta vielä tärkeämpää on mitä aikuinen vastaa ja miten hän reagoi lapsen kysymykseen. Jos käsitteet ja tieto ovat hakusessa, seksuaalikasvatus, vaikka se tapahtuisikin oikeassa hetkessä, on puutteellista.

Media on läsnä lapsen elämässä suurenevassa määrin. Jo viisivuotiaat katsovat pornoa – mitä vanhemman pitäisi siitä ajatella? Helsingin Sanomien toimittaja Venla Pystynen pohti kolumnissaan (Pystynen 2013) seksuaalikasvatuksen vaikeutta vanhempana: ”Monen vanhemman mielestä on noloa puhua lasten kanssa seksistä. Kannattaisi yrittää. Jopa viisivuotiaat katselevat aikuisviihdettä. Kiusallista. Jossain vaiheessa minun pitäisi kertoa tyttärelle kukista ja mehiläisistä. Ei kyllä huvittaisi. Eikö koulu voisi hoitaa sen? Tuntuu jotenkin nololta kertoa seitsemänvuotiaalle, miten lapsia tehdään oikeasti. Jotain hän kyllä jo tietääkin, koska tirskuu kuullessaan sanan seksi. (Pystynen 2013.)” Porno voi aiheuttaa lapsellekin seksuaalista virittyneisyyttä, jota hänen on vaikea ymmärtää ja purkaa, kun se ei kuulu lapsen kehitystason mukaiseen kokemukseen. Alle 4-vuotiailta ei voida myöskään odottaa mitään mediakriittisyyttä. (Lehtipuu 2006, 84–102.) Tänä päivänä media näkyy jokapaikassa, eikä siltä voi suojella lasta täysin. Pienetkin lapset kuulevat, jos ei median kautta, niin kavereiltaan ihmeellisiä asioita aikuisten maailmasta, joten on hyvä evästä lasta suhtautumaan oikein tällaiseen tietoon sekä keskustella lapsen kanssa hänen kuulemistaan tai nähdyistä asioista.

Monikulttuurisuus näkyy Suomen päiväkodeissa etenkin pääkaupunkiseudulla niin, että jo yli puolet päiväkodin lapsista voi olla monikulttuurisista perheistä. Kaikki perheet ovat omanlaisiaan, mutta erilaiset kulttuurit suhtautuvat seksuaalisuuteen hyvinkin eri tavoin. Tämä tuo omat haasteensa kasvatuskumppanuuteen. Myös sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus näkyy nykypäivänä vapaammin kuin ennen. Jokainen päiväkotiryhmä joutuu miettimään, miten meidän ryhmässämme käsittelemme lapsen seksuaalisuutta niin, ettei kenellekään aiheudu siitä mielipahaa tai väärinkäsityksiä.

Eräillä kyselyyn vastaajilla oli myös huoli siitä, mitä lapsille opetetaan. Mitä jos vanhemmat eivät sitä hyväksykään. Huolta oli myös siitä, onko vanhemmilla tietoa riittävästi ja jakavatko he sitä ikätasoisesti lapselleen? Toiset vanhemmat osaavat kertoa lapsille, mutta on perheitä, joissa asiasta ei puhuta. Kasvatuskumppanuuden hengessä asiaa tulisi käsitellä vanhempainillassa tai varhaiskasvatuskeskustelujen yhteydessä, jotta saataisiin yhteinen linja lapsen seksuaalikasvatukseen ja saataisiin

myös tietoa siitä miten perheissä toimitaan ja mitkä ovat heidän ajatuksensa asiaa kohtaan.

Lähteet

Aigner, Gertrude- Centerwall, Erik 1999. Lapset ja seksuaalisuus. Kirjayhtymä oy. Helsinki. Alkuperäisteos Barnens kärleksliv ilmestyi Ruotsissa 1994.

Armanto, Annukka – Koistinen, Paula 2007: Neuvolatyön käsikirja. Hygieia. Tammi. Hämeenlinna.

Biljuschkin, Katriina - Ruuhilahti, Susanna 2010. Puhutaan seksuaalisuudesta. Ammatillisia kohtaantumisia sosiaali- ja hoitotyössä. Kirjapaja. Helsinki.

Cacciatore, Raisa 2013. Lastenpsykiatri. Väestöliitto. Helsinki. Haastattelu 6.3.2013.

Cacciatore, Raisa 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin. Opas vanhemmille. Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. WSOY

Cacciatore, Raisa 2000. Lasten seksuaaliterveys. Kirjassa: ”Seksuaaliterveys Suomessa.” Toim. Kontula, Osmo - Lottes, Ilsa. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Helakorpi, Seppo 1999: Opinnäytetyö ja tutkimustoiminta ammattikorkeakouluissa. Opettajakorkeakoulun julkaisuja D:118. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus. Opetusjulkaisuja 1/1999. Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Kananen, Jorma 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Tampereen yliopistopaino Oy.

Kankkunen, Haija 2011. Terveystenhoitaja lapsen seksuaaliterveyden tukijana. Osaamista ja innostusta työhön. Suomen Terveystenhoitajaliitto ry.

Kinnunen Saara. 2001. Tytöt, pojat ja seksi. Kuinka tuen lapsen seksuaalista kasvua. Kirjapaja.

Kirst, Michaela 2013. Naiset ja ehkäisypilleri. Tiededokumentti. Yle Teema. Esitetty 6.6.2013.

Kontula, Osmo – Lottes, Ilsa (toim.) 2000. Seksuaaliterveys Suomessa. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Korteniemi-Poikela, E. – Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin, Seksuaalisuuden portaat - tunnekasvatusmalli. WSOY.

Launonen, Leevi – Puolimatka, Tapio 1999. Sosiaalipedagogiikan ihmiskäsitykset ja etiikka. Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus. Opetusjulkaisuja 5/1999. Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Lehtipuu, U. 2006. Ruuturitari ja digidonna. Lapsi matkalla mediaan. Helsinki: WSOY.

Ojala, Mikko 1993. Varhaiskasvatuksen perusteita ja haasteita. Kirjayhtymä. Jyväskylä.

Oulasmaa, Minna – Riihonen, Riikka (toim.) 2013. Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Väestöliitto. Helsinki.

Puolimatka, Tapio 2011. Kasvatus, arvot ja tunteet. Suunta-kirjat. Helsinki.

Pystynen Venla 2013. Jo viisivuotiaat katsovat pornoa – mitä vanhemman pitäisi siitä ajatella? Helsingin Sanomat. Kolumni. 8.7.2013. Verkkodokumentti. <<http://www.hs.fi/sunnuntai/Jo+viisivuotiaat+katsovat+pornoa+++mit%C3%A4+vanhemman+pit%C3%A4isi+siit%C3%A4+ajatella+/a1373082204284?ref=hs-hitaat-e-4.>>> Luettu 8.7.2013.

Saresma, Tuija – Rossi, Leena-Maija – Juvonen, Tuula 2010. Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino, Tampere

Sarras, Seppo 2011. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelman työkirja. Sosiaalivirasto. Helsingin kaupunki. Päivähoidon vastuualue. Oppaita ja työkirjoja 2010: 4.

Sosiaalivirasto 2007. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma. Helsingin kaupunki. Lasten päivähoito. Oppaita ja työkirjoja 2007: 2.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Gummerus kirjapaino Oy.

Tuomi, Jouni - Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö. Verkkodokumentti: <http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanta/kaytanta.html> . Luettu 10.9.2012.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2013. Ammattinetti. Lastentarhanopettajan työtehtävät. Verkkodokumentti. <http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/98_ammatti>. Luettu 10.10.2013.

Vainio, Sini 2013. CARPE DIEM! Lastentarhanopettajien näkemyksiä seksuaalikasvatuksesta päiväkodissa. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu.

Vilka, Hanna 2010. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. PS-kustannus.

Virtanen, Jukka 2002. Kliininen seksologia. Tummavuoren Kirjapaino OY. WSOY. Vantaa.

Väestöliitto 2000: Vauvasta naperoiseksi – pienten lasten seksuaaliterveydestä. Opaslehtinen.

WHO 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja Bzga. Valopaino Oy. Helsinki 2010. Alkuperäinen englanninkielinen teos: Standards for Sexuality Education in Europe – A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists.

Saatekirje vastaajille

Hyvä alle kouluikäisten lasten parissa toimiva ammattilainen. Tämä kysely on sinulle.

Haluamme kuulla havaintosi ja kokemuksesi lasten seksuaalisesta kehityksestä päivähoidon ja varhaiskasvatuksen arjessa. Näin saamme uutta ja arvokasta tietoa koulutuksen ja materiaalin tueksi. Kysely koskee alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuutta, kiinnostusta omaan kehoon, leikillistä tutustumista ihmisenä olemisen eri puoliin sekä tunteiden osoittamista. Samalla kysytään myös aikuisten mielipiteitä ja tiedon tarvetta.

Klikkaamalla alla olevaa linkkiä, pääset kyselyyn. Vastaaminen tapahtuu täysin anonymisti, eikä vastaajia voi tunnistaa. Juuri sinun vastuksesi on erityisen arvokas! Lämmin kiitos jo etukäteen vastaamisestasi.

Voit lähettää tätä meiliä ja kyselyn linkkiä myös eteenpäin tuntemillesi päivähoidon ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Vastausaikaa on toukokuun loppuun.

Ylilääkäri Dan Apter

Asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore

Kätilö Susse Ingman-Friberg

Opiskelija Henriikka Tikkanen (Metropolia AMK)

14.5.2013

Raisa Cacciatoren haastattelukysymykset:

Seksuaalikasvatus päiväkodissa:

-Miten varhaiskasvattaja voi tukea parhaiten lapsen seksuaalista kehitystä päiväkodissa?

-Tarvitaanko seksuaalikasvatusta päiväkodeissa /päiväkoti-ikäisille? Millaista? Miksi? Kuka sitä toteuttaisi?

-Millaista lapsen seksuaalisuuteen liittyvää koulutusta on olemassa? Onko sinun kursseilla /luennoilla ollut varhaiskasvattajia mukana?

-Voiko kasvattaja vahingoittaa lasta seksuaalisuuden alueella tietämättään toimiessaan omasta mielestään oikein? Miten? Voiko jo aiheutettua vahinkoa korjata jälkikäteen?

Tunteet ja asenteet:

-Minkälaisiin tunteisiin olet törmännyt puhuessasi eri ihmisten kanssa lapsen seksuaalisuudesta?

-Millainen asenneilmasto mielestäsi on Suomessa koskien lapsen seksuaalisuutta?

Lapsen seksuaalisuus:

-Millaisiin seksuaalisiin leikkeihin /tekoihin tulisi mielestäsi puuttua päiväkodissa ja millaiset tulisi sallia? Miksi?

-Miten lasten seksuaalisuuteen tulisi suhtautua ja reagoida lasta vahingoittamatta?

-Millaisiin tutkimuksiin tai teoriaan omat kirjalliset tuotokseti (esimerkiksi lapsen seksuaalinen kehitys sekä ohjeet seksuaalikasvatukseen) pohjautuvat? Onko lapsen seksuaalisuudesta tehty lähivuosina tutkimuksia Suomessa tai maailmalla?

-Minkälaiseen seksuaalisuuteen pitäisi lapsen seksuaalikasvatuksella pyrkiä? Olisiko hyvää oloa tuottava seksuaalisuus kuvaava käsite, jos sillä tarkoitettaisiin laajasti itselle ja toisille hyvää oloa tuottavaa seksuaalisuutta?

Kysymykset lastentahanopettajien kyselyyn

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?...>

Spring

Pusuhippaa, lääkrileikkejä ja haikaravauvoja - tavallista arkea tai tarua päivähoiton arjesta.

Taustatiedot

1. Minkä ikäinen olet?

- alle 20 vuotta
- 21 - 30 vuotta
- 31 - 40 vuotta
- 41 - 50 vuotta
- yli 50 vuotta

2. Kauanko olet ollut töissä päivähoitossa / varhaiskasvatuksessa? Huomioi kaikki työkokemuksesi alle kouluikäisten lasten hoidossa.

- < 3 vuotta
- 3 - 6 vuotta
- 7 - 10 vuotta
- 11 vuotta tai kauemmin

3. Sukupuoli

- mies
- nainen

4. Mikä on kotikuntasi?

5. Ilmoita korkein koulutuksesi

- toisen asteen koulutus (esim. lastenhoitaja, perushoitaja, lähihoitaja)
- ammattikorkeakoulu (esim. sosionomi AMK)
- yliopisto (esim. lastentarhanopettaja)
- ei alan koulutusta
- muu

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?...>

6. Onko omassa koulutuksessasi käsitelty seuraavia lapsen seksuaalisuuteen liittyviä aiheita (siis miten näistä aiheista puhutaan ja kasvatetaan)?

	kyllä	ei	en osaa sanoa
lapsen keho	☐	☐	☐
läheisyys ja koskettaminen	☐	☐	☐
tunteista puhuminen	☐	☐	☐
turvataidoista puhuminen	☐	☐	☐
ihmissuhteista ja perheistä puhuminen	☐	☐	☐
raskaudesta, hedelmöittämisestä, syntymästä puhuminen	☐	☐	☐
hygieniasta ja pottakasvatuksesta puhuminen	☐	☐	☐
Onko kouluksessasi käsitelty muuta?	☐	☐	☐
Mitä olisit toivonut? <input type="text"/>	☐	☐	☐

Lapset kysyvät ja puhuvat

7. Oletko kohdannut seuraavia lasten itse esittämiä kysymyksiä tai pohdintoja omassa työssäsi?

	päivittäin viikottain	kerran pari kuukaudessa	harvemmin tai ei koskaan
Puhuvatko lapset hygieniasta (kuten miten peppu, hampaat tai kädet pestään)?	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset kehon eri osista ja niiden tehtävistä (kuten napa, korva, pippeli, peppu)?	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset siitä, miten lapsi alkaa kasvaa vatsassa?	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset siitä millaista vauvalla on olla vatsassa?	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset siitä miten vauva tulee ulos vatsasta?	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset oman kehon koskettamisesta syntyvästä nautinnosta tai itsetyydytyksestä tai mikä tuntuu hyvältä?	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset erialisten kehojen (kuten ikä, ihonväri, vammat) tai eri sukupuolta olevien kehojen eroista?	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset sukupuolirooleista (mitä mies ja nainen voi tai on sopivaa tehdä)?	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset saako kuka tahansa koskettaa lasta? Esimerkiksi saako kuka tahansa aikuinen suukottaa tai ottaa lapsen syliin?	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset hellyydestä tai läheisyydestä (esimerkiksi: Tykkäätkö sinä halaamisesta)?	☐	☐	☐

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?...>

Puhuvatko lapset tykkäämisestä, ihastuksesta tai rakkaudesta toisiin lapsiin?	☐	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset tykkäämisestä, ihastuksesta tai rakkaudesta tuttuihin aikuisiin?	☐	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset tykkäämisestä, ihastuksesta tai rakkaudesta julkiksiin tai idoleihin?	☐	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset siitä, mihin paikkoihin lasta saa koskettaa ja mihin ei?	☐	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset siitä, kuka lasta saa koskettaa ja millä lailla?	☐	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset ikävän tuntuista kosketuksesta kuten satuttamisesta, tukistamisesta tai pahasta kosketuksesta?	☐	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset monenlaisista erilaisista parisuhteista tai perheistä, kuten sateenkaariperheistä?	☐	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset ystävyys- ja rakkauden välisestä eroista?	☐	☐	☐	☐
Puhuvatko lapset mediassa näkemästään seksuaalisuudesta?	☐	☐	☐	☐
Kysyvätkö lapset työntekijän seksielämästä tai rannoista tai sukupuolielimistä?	☐	☐	☐	☐
Käyttävätkö lapset kieltä tai käsitteitä, jotka eivät mielestäsi sovi lapsen kehitystasolle (esimerkiksi seksisanastoa)?	☐	☐	☐	☐

Aikuiset kertovat

8. Kuinka paljon juuri sinä puhut lapsille seksuaalisuuteen liittyvistä asioista? Tarkoitus on mitata käytännössä toteutuneita keskusteluja päivähoidon ja varhaiskasvatuksen arjessa.

	päivittäin	viikoittain	kerran pari kuukaudessa	harvemmin	en koskaan
Puhutko lapsille moninaisista erilaisista parisuhteista tai perheistä, kuten sateenkaari perheistä?	☐	☐	☐	☐	☐
Puhutko lapsille siitä mitkä ovat sopivat nimet sukupuolielimille?	☐	☐	☐	☐	☐
Puhutko lapsille lisääntymisestä myyttien tai satujen kautta (esimerkiksi joskus lapsille sanotaan haikaroiden tuovan vauvoja)?	☐	☐	☐	☐	☐
Puhutko lapsille ihmisten lisääntymiseen liittyvistä perusasioista (yhdyntästä, hedelmöittämisestä, raskaudesta)?	☐	☐	☐	☐	☐
Puhutko lapsille siitä, että jos oma kokemus tai tunne ei ole hyvä, sellaiseen kosketukseen ei	☐	☐	☐	☐	☐

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?...>

tarvitse suostua?

Puhutko lapsille siitä, että jotkut ihmiset eivät ole hyviä – he esittävät kilttejä, mutta voivat tehdä pahaa (olla väkivaltaisia)?	☐	☐	☐	☐	☐
Puhutko lapsille siitä, että on sallittua pyytää apua kaikenlaisissa asioissa?	☐	☐	☐	☐	☐
Puhutko lapsille erilaisista tunteista ja miten tunteiden kanssa pärjää?	☐	☐	☐	☐	☐
Puhutko lapsille siitä, että tyttö voi rakastaa tyttöä ja poika voi rakastaa poikaa?	☐	☐	☐	☐	☐
Puhutko lapsille siitä, että kaikenlaiset erilaiset ihmiset ovat yhtä arvokkaita ja oikeanlaisia?	☐	☐	☐	☐	☐

Toimintatavat

9. Millaisia ovat juuri teidän päivähoidon tai varhaiskasvatuksen ryhmässä ja työtiimissä toteutuvat käytännöt?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	hiukan eri mieltä	täysin eri mieltä
Olemme puhuneet tiimissä lapsen seksuaalisuudesta ja pohtineet yhteiset pelisäännöt, miten lapsen seksuaalisuuteen suhtaudutaan.	☐	☐	☐	☐
Tiimissämme on / olisi vaikeaa nostaa esiin lasten seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä tai ongelmia.	☐	☐	☐	☐
Tiedän muun henkilökunnan mielipiteet lasten seksuaalisuudesta.	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme on käytössä hyväksytty nimi tytön sukupuolielimistä.	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme on käytössä hyväksytty nimi pojan sukupuolielimistä.	☐	☐	☐	☐
Tiimissämme erotellaan liikaa tyttöjen ja poikien leikkejä ja puuhailuja toisistaan.	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme esiintyy lasten kesken seksuaalisävytteistä kiusaamista (esim. nimittelyä kuten 'homo' tai 'runkkari', tai muiden huomion kiinnittämistä rumasti toisen sukupuolielimiin tms.)	☐	☐	☐	☐
Tiimissämme on selvät sopimukset siitä, miten seksuaalisävytteiseen kiusaamiseen puututaan.	☐	☐	☐	☐
Tiimissämme on selvät sopimukset siitä, miten lasten itsetyydytykseen (unnuttamiseen) suhtaudutaan tai tarvittaessa puututaan.	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme toteutetaan turvataitokasvatusta siten, että lapsille kerrotaan, että heidän tulee luottaa omiin vaistoihinsa ja kieltää tarvittaessa myös aikuisia (esim. noudattamalla kolmivaiheista menetelmää: sano ei, lähde pois, puhu jollekulle johon luotat).	☐	☐	☐	☐

12.5.2012 8:25

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?...>

Lapsilla on ryhmässämme oikeus esittää mitä tahansa kysymyksiä seksuaalisuudesta ja aikuisen velvollisuus on vastata ikätasoisesti. ○ ○ ○ ○

Aikuisten mielipiteet

10. Millaisia ovat mielipiteesi liittyen lasten seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	hiukan eri mieltä	täysin eri mieltä	en hyväksy että tästä puhutaan (lapselle)
On tärkeää puhua vanhempien kanssa lapsen seksuaalisuudesta.	☐	☐	☐	☐	☐
Seksuaalikasvatuksen antaminen lapsille kuuluu koulun ja vanhempien tehtäviin, ei päivähoitoon.	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsille on kerrottava ihmisen lisääntymiseen liittyvät perusasiat.	☐	☐	☐	☐	☐
Alle kouluikäiset lapset ovat vielä liian nuoria kuulemaan esimerkiksi mitä yhdynnällä tarkoitetaan.	☐	☐	☐	☐	☐
Lasten seksuaalisiltäiset leikit ovat normaaleja (esim. toisen tutkiminen, wc käynti yhdessä ja sukupuolielimistä puhuminen).	☐	☐	☐	☐	☐
On hyvin tärkeää, että lapsille puhutaan sukupuolineutraalisti siten, ettei poikia ja tyttöjä erotella.	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsille on puhuttava esim. kehosta, lisääntymisestä, oikeuksista jne. lapsen ymmärtämällä sanoilla ikätaso huomioiden.	☐	☐	☐	☐	☐
Puhun lapsille mieluummin satujen ja tarinoiden kautta kuin suoraan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsille pitää puhua asianmukaisesta seksuaalisesta kielenkäytöstä, joka ei loukkaa ketään.	☐	☐	☐	☐	☐
On tärkeää puhua lapsille hyvästä ja pahasta tunteesta (oman kehon ja tunteen kuuntelemisesta).	☐	☐	☐	☐	☐
Jos lasten seksuaalikasvatus aloitetaan vasta koulussa, se tulee liian myöhään.	☐	☐	☐	☐	☐
Koen lasten esittämät kysymykset esim. yhdynnästä tai sukupuolielimistä kiusallisina.	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsille on opetettava, etteivät toiset ihmiset saa koskea eivätkä katsoa lapsen vaatteiden alle, mikäli lapsi ei sitä halua.	☐	☐	☐	☐	☐
Lasten valistaminen vaarallisista aikuisista vain säikäyttää lapset turhaan.	☐	☐	☐	☐	☐

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?...>

Lasten seksuaalisuus on positiivista ja luonnollista.	☐	☐	☐	☐	☐
Seksuaalikasvatus häiritsee lapsen kehitystä.	☐	☐	☐	☐	☐
Lapset saavat ympäristöstään liikaa tietoa, johon he eivät ole kypsiä.	☐	☐	☐	☐	☐
Työille ja pojille pitää puhua seksuaalisuudesta samalla tavalla.	☐	☐	☐	☐	☐
On hyvä että lapselta ja ympäristöltä salataan sukupuoli ennen kouluikää.	☐	☐	☐	☐	☐
Seksuaalinen kehitys on oleellinen osa lapsen itsetuntoa ja itseluottamusta.	☐	☐	☐	☐	☐
Alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuus vaikuttaa hänen myöhempään seksuaaliterveyteensä.	☐	☐	☐	☐	☐

Aikuisten havainnot

11. Millaisia tapahtumia juuri sinä olet havainnut päivähoidon ja varhaiskasvatuksen arjessa?

	usein	joskus	harvoin	ei koskaan	en osaa sanoa
Olen havainnut, että toisten hoitolasten seksuaaliset leikit tai teot hämmentävät toisia lapsia.	☐	☐	☐	☐	☐
Olen huomannut, että lapset toteuttavat seksuaalisuuteen liittivät tutkimukset ja leikit yleensä aikuisilta salassa.	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme lapset pystyvät helposti ilmaisemaan omia tunteitaan, toiveitaan ja tarpeitaan sekä kertomaan niistä.	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme lapset osoittavat käytöksellään ihastuksen tunteita, hellyyttä ja tykkäämistä toisilleen, esim. leikkivät pusuhippaa.	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme lapset ymmärtävät oman yksityisyyden merkityksen ja kunnioittavat muiden yksityisyyden tarvetta.	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme lapset tutkivat toistensa kehoja, myös sukupuolielimiä.	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme on lapsia, jotka tyydyttävät itseään avoimesti (unnuttavat).	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme on lapsia, jotka pyrkivät näyttelemään sukupuolielimiään.	☐	☐	☐	☐	☐
Näen lasten leikkivän seksuaalisia leikkejä, esim. leikkivän yhdyntää nukeilla.	☐	☐	☐	☐	☐
Näen lasten tekevän sellaisia seksuaalisia tekoja, jotka voivat liittyä asioihin, joita lapsen ei olisi pitänyt nähdä tai kokea.	☐	☐	☐	☐	☐

Materiaalin tarve

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?...>

12. Mistä seuraavista aiheista kaipaisit materiaalia lasten seksuaalikasvatuksen tueksi?

	kyllä	ei
Ihmiskeho ja sen kehitys	☐	☐
Raskaus, hedelmällisyys ja lisääntyminen	☐	☐
Seksuaalisuus myönteisenä asiana elämässä	☐	☐
Tunteet	☐	☐
Ihmissuhteet, elämäntyyli ja perheet	☐	☐
Seksuaalisuus, terveys ja hyvinvointi, tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä riskeistä	☐	☐
Seksuaalisuus ja oikeudet	☐	☐
Seksuaalisuutta määrittävät sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät (arvot, normit esim. sukupuolen huomioiminen).	☐	☐
Muuta? <input type="text"/>	☐	☐

Avoimia kysymyksiä

Alla oleviin vastausruutuihin voit halutessasi vapaasti kirjoittaa ajatuksiasi ja kokemuksiasi. Vastausruutuihin mahtuu tekstiä niin paljon, kuin haluat kirjoittaa. (Muista lopuksi painaa ihan kaavakkeen lopussa olevaa "Lähetä" painiketta!)

13. Mitä ajatuksia pienten lasten seksuaalikasvatus herättää sinussa?

14. Miten toteutat lasten seksuaalikasvatusta työssäsi?

15. Miten toimit tilanteissa joissa lapsi ilmentää seksuaalisuutta?

16. Minkälaisia tunteita lapsen seksuaalisuus herättää sinussa työssäsi?

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?...>

17. Minkälaisia toimintoja ja leikkejä näet, jotka mielestäsi ovat seksuaalisia?

18. Oletko havainnut lapsella käytöstä, joka voi johtua siitä että lapsi on kokenut jotakin kielteistä seksuaalista? Kuvaile mielellään tarkemmin.

19. Minkälainen seksuaalinen käytös on mielestäsi sallittua lapselle ja millaiseen pitää puuttua? Mielellään myös perustele vastaus.

20. Mitä ajattelet siitä, että lapsen sukupuoli salataan lapselta ja ympäristöltä ennen kouluikää? Onko sinulla asiasta kokemuksia?

21. Kerro kokemuksiasi siitä, saavatko lapset leikkiä sekä ns. oman sukupuolen leikkejä että ns. vastakkaisen sukupuolen leikkejä (esim. pojat saavat leikkiä sekä merirosvoleikkejä että prinsessaleikkejä).

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?...>

22. Miten seksuaalikasvatus toteutuu kodeissa? Onko vanhemmilla riittävästi tietoa ja taitoa toteuttaa ikätasoista seksuaalikasvatusta?

23. Haluatko vielä kertoa jotakin?

**Suuret kiitokset vastaamisestasi!
Muista painaa vielä "Lähetä" painiketta, jotta vastauksesi tallentuvat!**